

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Veronika Schneiderová

Problémové chování v rámci skautingu

Olomouc 2020

vedoucí práce: Mgr. Martin Dominik Polínek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod odborným vedením vedoucího diplomové práce a za použití pramenů uvedených v závěru této diplomové práce.

V Olomouci dne 10. května 2020

.....

podpis

Poděkování

Tímto bych si dovolila poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, Mgr. Martinu Dominikovi Polínkovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, cenné rady, laskavý a trpělivý přístup. Mé díky rovněž patří Mgr. Zdeňce Polínkové, Mgr. Vojtěchu Jurákovi a všem zúčastněným respondentům, kteří mi poskytli podklady pro zpracování výzkumné části diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Prevence	9
1.1 Vymezení pojmu.....	9
1.2 Kategorizace prevence.....	9
1.2.1 Prevence primární, sekundární, terciární.....	9
1.2.2 Prevence všeobecná, selektivní, indikovaná.....	11
1.2.3 Prevence specifická a nespecifická.....	11
1.3 Lidské potřeby podle Maslowa a prevence.....	11
1.3.1 Struktura potřeb.....	12
2. Rizikové a problémové chování	15
2.1 Vymezení.....	15
2.2 Typy rizikového chování.....	16
2.2.1 Vybrané typy rizikového chování.....	16
3. Skauting	22
3.1 Skautská výchova.....	23
3.1.1 Cíle.....	24
3.1.2 Principy.....	26
3.1.3 Metody.....	28
3.2 Role vůdce.....	29
3.3 Vybrané účinné mechanismy skautské výchovy.....	29
3.3.1 Vztah mezi vůdcem a dětmi.....	30
3.3.2 Hra.....	31
4. Vývojová psychologie dospívání	33
4.1 Pubescence.....	33
4.2 Adolescence.....	34
4.3 Vlivy změn uvažování na osobnost v období pubescence a adolescence.....	34
4.4 Vrstevnické vztahy.....	35
II. EMPIRICKÁ ČÁST	37
5. Specifikace výzkumu	38
5.1 Výzkumný problém, výzkumná otázka, výzkumné cíle.....	38
5.2 Metodologie výzkumu.....	39

5.2.1	Metody výběru vzorku	39
5.2.2	Metody sběru dat	39
5.2.3	Metoda analýzy dat	42
5.3	Operacionalizované pojmy	43
6.	Realizace výzkumu	48
6.1	Charakteristika výzkumného vzorku	48
6.2	Sběr dat	48
6.3	Analýza dat	50
6.3.1	Analýza pozorování pomocí grafického vyjádření	50
6.3.2	Analýza pozorování pomocí metody kontrastu a srovnávání	57
6.3.3	Analýza rozhovorů pomocí metody vytváření trsů	60
7.	Výsledky výzkumu	61
7.1	Výsledky na základě pozorování	61
7.1.1	Členové	61
7.1.2	Vedoucí	62
7.1.3	Výsledky metody kontrastu a srovnávání	63
7.2	Výsledky na základě rozhovoru	66
7.3	Preventivní potenciál ve skautingu	69
7.3.1	Metodická doporučení k posílení preventivního potenciálu na skautských táborech	70
8.	Diskuze	72
	Závěr	76
	Seznam pramenů a literatury	78
	Seznam obrázků, tabulek a příloh:	82
	Seznam grafů:	83
	ANOTACE	85

ÚVOD

„Skoro každý hlupák umí rozkazovat a může ostatní přinutit, aby jeho příkazy poslouchali, pokud má za sebou dostatečnou moc k jejich potrestání v případě, že ho odmítnou uposlechnout. Něco docela jiného je vést. Strhnout ostatní tak, aby vás následovali, dá opravdu velkou práci.“

Robert Baden-Powell

Je tomu již 113 let, kdy bylo založeno celosvětové skautské hnutí, vycházející z myšlenek jeho zakladatele Roberta Baden-Powella. Skauting je v současnosti považován za největší globální výchovné hnutí pro děti a mládež, čítající zhruba šedesát miliónů skautů a skautek z různých zemí. Tento počet však stále narůstá. V dnešním konfliktním světě, kdy se dětem z různých příčin nedostává řádné výchovy a stabilního rodinného zázemí, je toto hnutí ideální příležitostí pro kvalitnější seberozvoj a upevňování morálních hodnot jedince. Zasluhou skautského programu si dítě osvojuje kladný vztah k přírodě a k okolnímu světu vůbec. Dostává se do zdravého vrstevnického prostředí, jež mu nabízí velké množství aktivizačních impulzů pro jeho seberozvoj a výchovu. Navazuje pevné a dlouhodobé vztahy, učí se empatii a spolupráci. V tomto stabilním prostředí hledá svou vlastní identitu, sebe samého a směr své životní cesty. Osvojuje si pozitivní morální hodnoty a principy, je vedeno k zodpovědnosti za své činy a k samostatnosti. Všechny získané dovednosti umí uplatnit ve svém budoucím povolání a je dobře připraveno na různé životní situace. Neopomenutelnou součástí jsou také vedoucí zajišťující skautský program. Učí se pomáhat ostatním bez nároků na odměnu. Jejich činnost je zcela dobrovolná. Získávají potřebné dovednosti a znalosti z oblasti spolupráce pracovního týmu, zdokonalují se ve vzájemném respektu, upevňují si své životní postoje a hodnoty, tedy svou identitu. Plným právem jsou pak takoví jedinci společností vnímáni jako významné osobnosti. Dokonce jsou často upřednostňováni při přijímacích řízeních do rozmanitých typů zaměstnání.

O hodnotě výchovného působení této organizace se zabývá tato práce. Je zaměřena na možný potenciál skautské činnosti v rámci preventivně výchovného působení před vznikem projevů rizikového a problémového chování. Jelikož je v České republice téměř šedesát pět tisíc aktivních skautů a skautek, považujeme tento potenciál skautingu za významný pro budoucí stabilitu společnosti.

Sledovali jsme způsob provozování skautské činnosti a využívání různých typů metod výchovného působení. Za účelem zvýšení možného potenciálu primárně preventivního působení skautského hnutí jsme hledali souvislosti mezi mírou uspokojování lidských potřeb dle Maslowovy teorie a následnou efektivitou výchovného působení. Nasycování lidských potřeb znamená pro tento výzkum určitou proměnnou, ovlivňující výchovnou činnost jako celek. Vycházíme z předpokladu hierarchie Maslowovy pyramidy potřeb, kdy je k seberealizaci, seberozvoji jedince zapotřebí zajistit nejprve nasycenost nižších potřeb.

Za tímto účelem proběhlo v rámci výzkumu několikadenní pozorování skupiny skautek a jejich vedoucích na letním stanovém táboře. Cílem pozorování bylo analyzovat naplňování lidských potřeb během skautské výchovné činnosti, a to u skupiny vedoucích i členů. Data získaná touto metodou byla analyzována a poté konfrontována mezi sledovanými skupinami. Následně byl proveden rozhovor analyzující efektivní výchovné mechanismy, jež využívají skautští vedoucí ke své činnosti.

Práce se obrací převážně na aktivní skautské činovníky pracující s dětmi a mládeží, ale také na všechny, jimž záleží na kvalitě skautské výchovné péče a na efektivním preventivním působení. V závěru výzkumné části prezentujeme metodická doporučení k posílení preventivního potenciálu na skautských táborech, vycházející z výzkumné práce.

Práce tedy pohlíží na téma rizikového a problémového chování zejména z hlediska prevence. Hledá jednotlivé proměnné ovlivňující efektivitu takového výchovného působení. Z těchto proměnných si vybírá faktor naplnění lidských potřeb a zkoumá jej v souvislosti se skautskou činností. Zaměřuje se na účinnost některých užívaných metod. Jde tedy o obecnou analýzu uvedeného tématu, jež může být využita jako výchozí pro další a detailnější zkoumání v této oblasti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Tato část teoreticky zastřešuje část empirickou. Definuje užívané pojmy a zachycuje jejich charakteristiku. Jednotlivé kapitoly byly zběžně strukturovány před samotnou realizací empirické části na základě vlastních zkušeností autora se skautským výchovným působením a rovněž na základě konzultací se zkušenými skautskými činovníky a odborníky v této oblasti. V průběhu výzkumu docházelo k částečným změnám stavby teoretické části. Důvodem byla snaha o co nejpřesnější teoretické ukotvení studované problematiky tak, aby měl čtenář možnost co nejlépe porozumět zkoumanému. Následující část obsáhne čtyři kapitoly na téma: prevence, rizikové a problémové chování, skauting a vývojová psychologie dospívání.

1. Prevence

Cílem následující kapitoly je definovat prevenci, objasnit a vymežit pojmy s ní spojené. Dále ji kategorizovat pomocí různých modelů. Tato část se rovněž pokusí popsat souvislost prevence s hierarchií základních lidských potřeb dle Maslowa, jejich vzájemné vazby a efektivnost preventivního působení při snaze o plnou saturaci lidských potřeb. Danými fenomény se budeme následně zabývat i v praktické části. Prevence rizikového a problémového chování a saturace lidských potřeb budou součástí výzkumu této práce (viz kapitola 5.1).

1.1 Vymezení pojmu

Slovo prevence, vychází z latinského *praeventio* (předejít, zabránit). Čili označuje určité předcházení a zabránění vzniku nežádoucím a škodlivým jevům. (Hutyrová, Růžička, Spěváček, 2013). Prevence rizikového chování je tedy druhem formativních, edukačních, sociálních a jiných zásahů a zákroků, který vede k prevenci výskytu rizikového chování, minimalizaci již existujících jevů a jeho důsledků. (Miovský, 2015). Bezpochyby nejúčinnějším preventivním prostředkem je výchova dětí v rodinách a ve školách. Preventivní vliv mohou mít i nevládní organizace (Matoušek, Kroftová, 1998). Za cíl prevence můžeme považovat takové ovlivňování chování, které povede ke zdravému a vhodnému způsobu života. Děti by měly být schopny rozpoznat rizikové situace a nebezpečí s nimi spojená. Současně je důležitý všeobecný rozvoj dovedností, znalostí a postojů působících protektivně vzhledem k rizikovému chování (Titmanová, 2019).

1.2 Kategorizace prevence

Existuje několik typů dělení prevence. Následující text se bude zabývat v současnosti nejvíce užívanými modely klasifikace. Mezi ně budeme řadit kategorizaci dle Světové zdravotnické organizace a klasifikaci Ústavu pro lékařství Americké akademie věd (Polínek, 2015). Jednotlivá dělení prevence budou stručně definována a charakterizována.

1.2.1 Prevence primární, sekundární, terciární

Klasickým modelem je dělení dle Světové zdravotnické organizace. Ta rozlišuje prevenci primární, sekundární a terciární (Kalina in Hutyrová, Růžičková, Spěváček, 2013). Pod

pojmem primární prevence rozumíme předcházení výskytu nežádoucí situace (například užití návykové látky), která dosud nepůsobila na daného jedince. Sekundární prevence se snaží předcházet dalšímu rozvoji a přetrvávání nežádoucího jevu u osoby, která se s negativní situací již setkala. Tento termín je možné užívat rovněž ve smyslu intervence, poradenství a léčení. Prevenci terciární můžeme chápat jako předcházení vážným sociálním a zdravotním důsledkům, jež plynou z působení určité nežádoucí situace.

1.2.1.1 Zásady efektivní primární prevence

Za zásady efektivní primární prevence lze označit soubor obecných kritérií, jež vychází z praktických zkušeností a různých výzkumných zjištění (srov. Miovský a kol., 2015; Polínek, 2015). Za tyto zásady můžeme považovat především:

- různé kombinace strategií a jejich komplexnost;
- kontinuitu programů, systematičnost a dlouhodobost preventivního působení;
- adekvátnost zvolených obsahů i forem, jejich cílenost a atraktivnost;
- včasný začátek preventivního působení; adekvátnost schopnostem a věku;
- využití pozitivních modelů; nabídka pozitivních alternativ; podpora zdravého životního stylu;
- využití KAB modelu prevence – cílem prevence je ovlivnit chování, tedy neorientovat se pouze na úroveň znalostí (Knowledge), ale hlavně na kvalitu postojů (Attitudes) a změnu chování (Behaviour);
- využití „peer“ prvku, akcent na aktivní zapojení a interakci;
- denormalizaci, tedy vytvoření takového sociálního klimatu, ve kterém nebude rizikové chování obecně přijímáno jako norma;
- podpora ochranných (protektivních) faktorů; vytváření podpůrného prostředí;
- neužívání neúčinných prostředků.

Vstřebávání poznatků u dětí závisí na jejich postoji k tomu, kdo je podává. Například učitel, který není v oblibě, jen obtížně dětem předá poznatky, jež by mohly ovlivnit jejich chování mimo školní prostředí. Jestliže je poznatek spojen s přímou zkušeností dítěte, získává mnohem větší vliv. Proto je lépe rozvíjet sociální kompetence dítěte interaktivní formou nežli teoretickým osvojováním (Matoušek, Kroftová, 1998).

1.2.2 Prevence všeobecná, selektivní, indikovaná

Model prevence byl inovativně klasifikován ke konci minulého století Ústavem pro lékařství Americké akademie věd (Mc Grath a kol. in Hutyrková, Růžička, Spěváček, 2013). Zmiňuje se o všeobecné, selektivní a indikované prevenci.

Všeobecná prevence cílí na celou populaci určitého území. Její programy mají pozitivně působit na všechny členy vybrané populace. Příkladem je preventivní působení na děti a mladé lidi z hlediska užívání návykových látek. Selektivní prevence zachycuje určité rizikové skupiny populace (například jedinci mající problémy s chováním), u nichž existuje zvýšené riziko výskytu nežádoucích jevů. Indikovaná prevence se zaměřuje na ohrožené skupiny či jedince již diagnostikované, u kterých se předpokládá riziko rozvoje negativních jevů.

1.2.3 Prevence specifická a nespecifická

Můžeme také rozlišovat prevenci specifickou a nespecifickou. Specifická prevence se zaměřuje na jednotlivé formy rizikového chování pomocí aktivit a programů. Do nespecifické primární prevence zahrnujeme takové aktivity, které se nezaměřují cíleně na určitou formu rizikového chování, ale které se obecně snaží snížit riziko výskytu nežádoucích jevů. Mezi ně můžeme řadit určité volnočasové aktivity, které se podílejí na rozvoji osobnosti, vedou k respektování a dodržování společenských pravidel a učí odpovědnosti za sebe samého a za své jednání.¹ Polínek a Polínková (2016) řadí mezi prvky nespecifické primární prevence také zdravý vztah mezi pedagogem a žákem nebo fungující rodinu.

1.3 Lidské potřeby podle Maslowa a prevence

„Dnes už je uspokojivě prokázáno, že součástí vnitřního ustrojení lidské bytosti jsou nejen fyziologické, ale také psychologické potřeby“ (Maslow, 2014, s. 208).

Pokud nedochází k naplnění těchto základních potřeb, může nastat subjektivní strádání. Je mezi nimi určitá vývojová spojitost a jsou řazeny hierarchicky dle síly a důležitosti. Vytváří

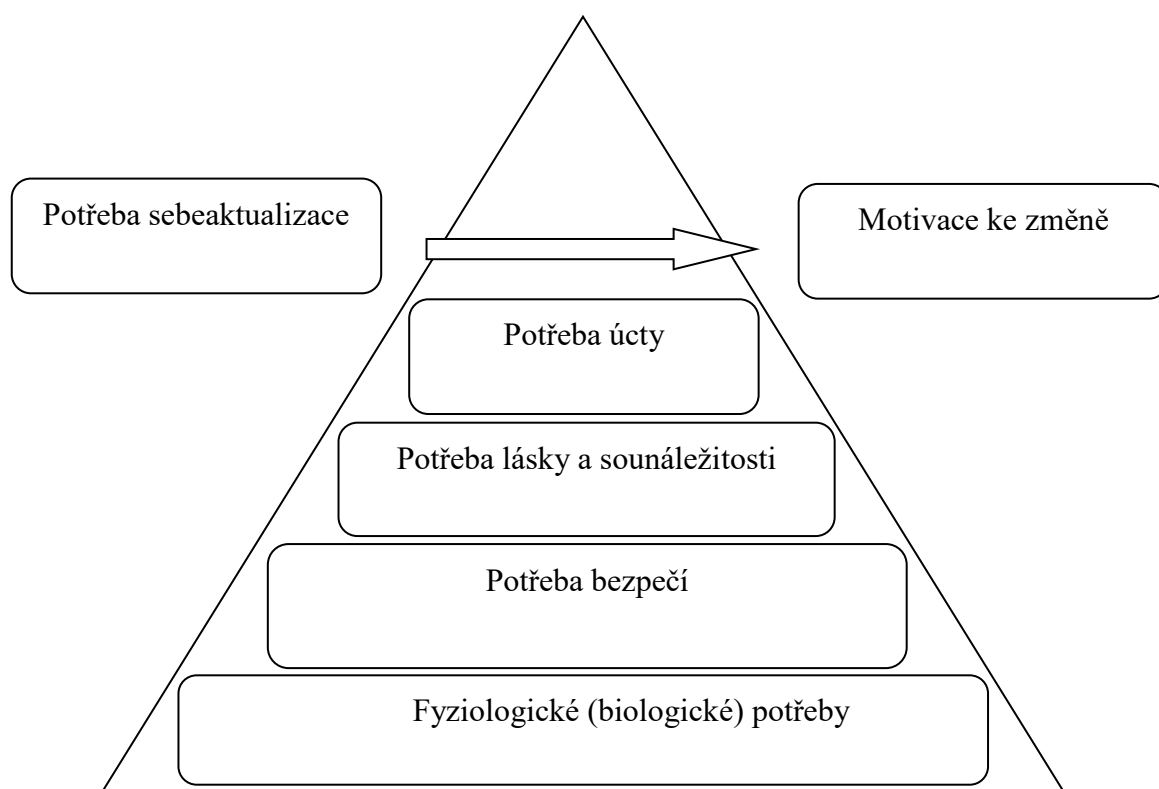
---

¹ *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027.* In: Praha: MŠMT, 2019. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

cestu k všeobecné sebeaktualizaci, pod níž spadají. Ta je chápána jako nejvyšší hodnota nebo cíl, kterého lidé chtějí dosáhnout a ke kterému směřují (Maslow, 2014). V pedagogickém kontextu můžeme sebeaktualizaci chápat jako vnitřní motivaci ke změně (Polínek, 2015).

Pokud se nám podaří saturovat základní potřeby, můžeme prožít vrcholné zážitky a dítě bude mít větší motivaci k seberozvoji. *„Prostřednictvím těchto zážitků pak můžeme působit preventivně ve smyslu zvýšení tolerance a sebevědomí, což přispívá k eliminaci xenofobie a takového chování, kterým si nesebevědomý jedinec svoji hodnotu dokazuje uplatňováním moci“* (Polínek, 2015, s. 82).

Obr. 1 Maslowova pyramida základních potřeb (Polínek, 2015, s. 68)

1.3.1 Struktura potřeb

Maslow považuje člověka jako jedince se specifickými lidskými potřebami, které jsou hybnou silou jeho chování. Tyto motivační síly jsou vzájemně propojeny od úrovně potřeb až po B-úroveň („B“ označuje „bytí“ ve své nejhlubší podstatě). Na rovině potřeb se jedinec snaží o snižování a odstranění určitého napětí, tlaku. Saturací nižších potřeb (potřeba bezpečí a fyziologické potřeby) se zajišťuje fyziologické přežití jedince. Vyšší potřeby (lásky a úcty)

zabezpečí niterní harmonii a rozvoj osobnosti. Mezistupněm mezi B-úrovní a vyššími potřebami je sebeaktualizace. Nad ní, jako nejvyšší bod lidských možností, Maslow uvádí metahodnoty.

Není možné opomenout důležitost stupňovitého utřídění jednotlivých potřeb. Abychom mohli učinit vzestupný krok k vyšším potřebám, musíme dostatečně saturovat potřeby nižší. Jde o postupný proces, kdy se jednotlivé stupně budují na předešlých (Drapela, 2008).

- 1. Fyziologické potřeby.** Jde o základní potřeby, ke kterým se řadí žízeň, hlad, sex, únava a spánek (Plháková, 2006). Kirchner (2009) se také zmiňuje o udržení optimální tělesné teploty, vyloučení nežádoucích látek z těla a o potřebě aktivity. Tyto potřeby jsou součástí života každého člověka. Mohou mít negativní dopad na osobnost jedince, jestliže nejsou dostatečně naplňovány. Nesaturovaný člověk se primárně soustředí na odstranění nedostatku, aby mohla být obnovena rovnováha těla (Drapela, 2008).
- 2. Potřeba bezpečí.** Ta se projevuje nejsilněji u dětí. Mají rády rytmus a rutinu, jež souvisí s pořádkem ve světě a s jeho předvídatelností (Plháková, 2006). Dostatečně naplněná potřeba bezpečí osvobozuje člověka od chaosu, strachů a úzkostí. S jejím uspokojením se úzce pojí organizace, řád, režim, stanovení hranic a konzistence (Drapela, 2008). Polínek (2015) se rovněž zmiňuje o rituálech, které mohou usnadnit orientaci v časové struktuře. Dále mluví o jasném vymezení vztahu mezi dospělým a dítětem.
- 3. Potřeba lásky a sounáležitosti.** K uspokojení této potřeby dochází na základě dostatečné saturace potřeb nižších. Tehdy jedinec začíná dychtit po emocionálním vztahu, po komunitě, po sociálním začlenění. Pocity samoty a vyloučení jsou pro člověka trýznivé (Drapela, 2008).
- 4. Potřeba úcty.** Maslow se zde odkazuje na Alfreda Adlera a popisuje dvě možnosti uspokojování této potřeby. Prezentuje sebeúctu jako touhu po samostatnosti, volnosti, důvěře ve vztahu ke světu a respektu k sobě samému. Dále se zmiňuje o úctě druhých, která se projevuje v prestiži, statusu, ve slávě, uznání a v příznivé odezvě (Drapela, 2008). U jedinců se vzorci rizikového chování jde často o nenaplněnou potřebu. Mají problémy s nízkou sebejistotou. Opakovaně zažívají

neúspěch, a to i u vrstevníků. S obdivem jako projevem úcty se téměř nesetkají (Polínek, 2015).

- 5. Potřeba sebeaktualizace.** Jak říká Maslow: „*Čím člověk může být, tím také musí být*“ (1970, s. 46). Touto myšlenkou vystihuje podstatu sebeaktualizace. Jde o potřebu, která nás posiluje, obohacuje a motivuje k růstu (Kirchner, 2009). Není naplněna, dokud člověk nedělá to, co k němu pasuje. Nutno dodat, že způsoby sebenaplnění jsou velmi individuální (Plháková, 2006).

2. Rizikové a problémové chování

V následující části textu bude vymezen pojem rizikové chování v souvislosti s chováním problémovým. Budou uvedeny jednotlivé typy rizikového chování, se kterými je možné se setkat při skautském výchovném působení a na které lze pravděpodobně preventivně působit skautskou výchovnou metodou. Kapitola obsáhne šikanu, záškoláctví, poruchy příjmu potravy, negativní působení sekt a zneužívání návykových látek.

2.1 Vymezení

V minulosti byl užíván pojem sociálně-patologické jevy. Dnes je tento nahrazen pojmem rizikové chování. Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže hovoří v souvislosti s dřívějším označením o tom, že nelze nazývat dané aktivity vztahující se k rizikovému chování, jako patologické, jelikož primární prevenci jde především o jejich předcházení.²

Rizikové chování obsahuje, díky velké šíři projevů, více teoretických pojetí. Dle Širůčkové (in Miovský a kol., 2015) je rizikové a rovněž problémové chování určitým sociálním konstruktem poukazujícím na různé formy chování, jež nemusí být jednoznačně definované. Jejich důsledkem však může dojít k zdravotnímu, sociálnímu či psychickému ohrožení daného jedince nebo společnosti. Společnou známkou těchto rizikových vzorců chování je prepatologický stupeň jejich projevů.

Problémové chování vzniká jistou propojeností jednotlivých projevů rizikového chování. Pokud se jedinec chová nějak rizikově, má sklon se chovat rizikově i v oblastech jiných (Širůčková in Miovský, 2015). Problémy v chování mohou postupně vést až k poruchám chování. Tyto problémy se vyznačují třemi hlavními znaky (Hutyrová a kol., 2019):

- absence respektování společenských norem;
- obtíže v udržování zdravých sociálních vztahů;
- přítomnost agresivity.

---

² *Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027.* In: Praha: MŠMT, 2019. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

2.2 Typy rizikového chování

Mezi základní typy rizikového chování můžeme řadit (Hutyrová, Růžička, Spěváček, 2013):

- záškoláctví;
- šikana a projevy agrese;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;
- rasismus a xenofobie;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování;
- závislostní chování.

Dále k nim můžeme přiřadit, z hlediska zdravotnického:

- poruchy příjmu potravy;
- problémy spojené se syndromem týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte.

2.2.1 Vybrané typy rizikového chování

Následující část textu bude zaměřena na určité typy rizikového chování, které Polínek (2015) uvádí jako nejčastější. Kapitola tedy obsáhne takové typy rizikového chování, které jsou relevantní k praktické části práce a se kterými by se pravděpodobně mohl skautský vedoucí setkat a ovlivnit je.

2.2.1.1 Záškoláctví

Jde o provinění proti školskému zákonu a úmyslný přestupek žáka zanedbávajícího školní docházku. Tímto činem získává neomluvenou absenci ve školní docházce, kterou zaznamenává třídní učitel. Záškoláctví se často pojí s dalšími typy rizikového chování (Miovský a kol., 2015). Mezi záškoláctví však nemůžeme řadit absenci ve škole v důsledku školní fobie nebo separační úzkosti (Polínek, 2015). Lazarová (in Dolejš, 2010) rozlišuje tři kategorie příčin záškoláctví:

- Reaktivní akt jako důsledek obav z neúspěchu, sankcí, posměšků. Jde o nepromyšlený útěk z takových situací. Dítě očekává určitý trest a předem si přichystá výmluvy a lži.
- Dobrá zábava, ta probíhá ve skupinové formě a úzkost se téměř neobjevuje. Děti navštěvují různé typy podniků (bary, hospody), užívají návykové látky.

- Výbuch jako východisko beznadějně situace, kterou si dítě předem promýšlí a připravuje. Provází ho pocity bezmoci, samoty nebo averze k rodičům a pedagogům.

Uvádí se i jiné typy kategorizace záškoláctví (Kyriacou in Dolejš, 2010):

- Právě záškoláctví – dochází k neomluveným absencím žáka, aniž by o tom rodiče či zákonní zástupci tušili.
- S vědomím rodičů – žák nedochází do školy po dobu zhruba jednoho až dvou dní z důvodu pomoci rodičům při pracovních aktivitách nebo pečování o nemocného člena rodiny.
- S klamáním rodičů – žák lže rodičům o svém zdravotním stavu, aby se nemusel zúčastnit školní docházky a dostal omluvenku.
- Odmítání školy – vychází z objektivního strachu (školní šikana, deprese, školní fobie).

2.2.1.2 Šikana

Šikanou rozumíme útočné chování směřované na vůči žákovi, skupině žáků nebo také učitel. Jedná se o záměrné, cílevědomé a opakující se útoky s úmyslem jakkoliv ublížit, zastrašit či ohrozit druhého.³ Řadí se sem útoky fyzické i verbální, a to ve formě ničení majetku, bití, urážek, zastrašování a jiných (Dolejš, 2010).

Kolář (2005) považuje šikanování za rozšířenou společenskou chorobu, jež ničí zdraví jednotlivých osob, skupin, rodin nebo komplexně celé společnosti. Ve školním prostředí lze toto nepřátelské chování označit za agresivní, hostilní či násilnické (Dolejš, 2010).

Dle Metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy⁴ lze šikanu charakterizovat následujícími atributy:

- úmyslnost;
- promyšlenost;
- opakování (nemusí být vždy);
- nerovnoměrnost sil;

---

³ Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. In: Praha: MŠMT, 2016, č.j. MSMT-21149/2016.

⁴ tamtéž

- bezbrannost oběti;
- nepříjemnost útoku pro oběť;
- samoučelnost agrese.

Šikana může mít různé formy⁵:

- Přímá – Může být fyzická (např. kopání, plivání), verbální (např. rozkazy, urážky, bolestivé komentáře) i neverbální (např. pohoršující a urážlivé posunky, hrozebné výrazy).
- Nepřímá – Jejím záměrem je poškodit společenský status oběti či způsobit jinou trýzeň (emocionální nebo psychologickou). Agresor se snaží uškodit oběti tak, aby nebylo zřetelné, že má takový záměr. Může využívat jiné osoby jako prostředníka. Ve většině případů je nepřímá šikana nefyzická. Mezi tyto formy lze řadit hostilitu, úmyslnou ignoraci či izolaci, neopodstatněné obvinění, ničení pověsti a další.
- Kyberšikana – Tento druh šikany je často doprovodnou formou ke klasickému způsobu šikany. Probíhá na sociálních sítích a různých internetových portálech. Může zahrnovat rozesílání ponižujících zpráv, fotografií, zakládání falešných profilů oběti, přidávání zraňujících komentářů a tak dále.

Může se zdát obtížné odlišit šikanu od případného škádlení nebo agrese. K rozpoznání lze sledovat schopnost oběti opětovat pošťuchování, bránit se mu nebo danému jevu zamezit.⁶

Kyriacou (in Dolejš, 2010) se zmiňuje o typických rysech osobnosti agresora, jimiž se odlišuje od ostatních. Takový jedinec měl mít příliš liberální, nebo naopak nadmíru autoritářskou výchovu. Postrádá dostatek respektu k druhým, zodpovědnosti a empatie. Zatímco oběti se od ostatních často diferencují nízkým počtem přátel, introvertností, nízkou flexibilitou či jinou odlišností.

2.2.1.3 Zneužívání návykových látek

Mezi nejčastější problémy v rámci legálních drog u adolescentů se řadí tabákové výrobky (Csémy, Sovinová, Rážová, Provazníková in Dolejš, 2010) a alkohol (Lepík, Dolejš a kolektiv in Dolejš, 2010). K nelegálním látkám se přiřazuje marihuana, pervitin,

---

⁵Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních. In: Praha: MŠMT, 2016, č.j. MSMT-21149/2016

⁶ tamtéž

halucinogenní houby, kokain, extáze a jiné drogy (Dolejš, 2010). Tyto látky jsou nazývány jako psychoaktivní. Mají schopnost zasahovat do lidské psychiky a mohou způsobit akutní intoxikaci či závislost (Polínek, 2015).

Užívání tabákových výrobků je celosvětovým problémem. Prvotní zkušenosti s tabákem získávají adolescenti nejčastěji v rámci vrstevnických skupin, které toto chování podporují. Návykovou látkou v tabáku je nikotin, který v organismu kuřáka vyvolává závislost průměrně do dvou let od počátku užívání.

V roce 2018 absolvovalo v České republice detoxikaci od alkoholu celkem 110 pacientů ve věku 0-19 let.⁷ Příčina vzniku této podoby rizikového chování je různorodá. Může mít původ genetický, biologický, psychický nebo může být ovlivněn společností (Dolejš, 2010). Podle sociologických výkladů je alkohol lidmi využíván jako prostředek k uspokojení některé ze svých potřeb (Urban, Dubský in Dolejš, 2010):

- fyziologické – jako zdroj energie, vitaminů;
- psychologické – jako prostředek ke snížení napětí, stresu, k posílení odvahy;
- rituální – jako součást rodinných a společenských oslav;
- sociální – jako nástroj k interakci s lidmi;
- ekonomické – jako možnost obživy.

Mezi krátkodobá rizika spojená s konzumací alkoholu lze řadit oslabení psychických funkcí a sociálních dovedností, možnost výskytu dalších forem rizikového chování a zdravotní problémy. S dlouhodobými riziky souvisí vznik závislosti, těžkých zdravotních problémů a psychických postižení, sociální a ekonomické problémy (Dolejš, 2010).

2.2.1.4 Poruchy příjmu potravy

Porucha příjmu potravy se vyznačuje nezdravou změnou postojů k sobě samému, ke svému tělu, jehož stavbu jedinec hodnotí nepřiměřeně. Psychický obraz o těle je subjektivně zkreslen (Vágnerová, 2008). Takové rizikové chování je typičtější pro dívky docházející na základní a střední školy, ale vyskytuje se i u chlapců (Dolejš, 2010). Problémy souvisejí se

---

⁷ Údaje o detoxifikačních jednotkách a pacientech podstupujících detoxifikaci od návykových látek v roce 2018 [online]. In: . Praha, 4. 9. 2019, s. 9 [cit. 2020-04-30]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008272/ai-2019-04-detox-2018.pdf>

sebepojetím jedince (Macek, 2003). Dle Ericksona (in Macek, 2003) se hledání vlastní identity řadí do vývojového stadia adolescence.

Jako jednotlivé znaky poruch příjmu potravy se uvádí (Cvečková a kol. in Dolejš, 2010):

- silné obavy z přibývání na váze;
- velmi časté (někdy kompulzivní) pozorování tělesné váhy;
- pokřivené pojetí vlastního těla;
- manipulace s potravou.

Jedinci s těmito problémy se často zabývají jídlem a stravováním (rádi vaří, sbírají recepty). Jde o jakousi disharmonii ve vztahu k jídlu. Poruchy příjmu potravy mohou mít oboustranně extrémní ráz, a to odmítání jídla (tedy mentální anorexie), nebo nadměrné přejídání se (mentální bulimie). Často jsou tyto dva extrémy přítomny ve vzájemné kombinaci. Mentální anorexie je pravděpodobně důsledkem komplexního vlivu biologických, sociálních a psychických faktorů. Stejně příčiny může mít i mentální bulimie (Vágnerová, 2008).

Osobnost dívek trpící mentální anorexií může mít řadu typických znaků (Vágnerová, 2008):

- Odlišnost emočního prožívání – vyznačuje se vyšší mírou citlivosti, potlačováním emocí, úzkostností, tendencí k racionalizaci, depresemi.
- Osobitý způsob uvažování – to hlavně ve způsobu hodnocení vlastního těla; příznačný je styl černobílého přemýšlení s odmítáním ústupků a kompromisů; nemají potřebu vyhledávat nové a aktivizující podněty.
- Odlišnost motivací a regulačních kompetencí – často díky iniciativě rodiny mívají vysoké životní cíle, jsou aktivní, zaměřují se na výkon; jsou velmi poctivé až perfekcionistické; nechtějí se odchylovat od normálu.
- Vlastní sebepojetí – dívky jsou charakteristické nižším sebevědomím, chybí jim pocity jistoty a jsou sebekritické; vyhýbají se problémům.
- Vztahy k ostatním – bývají často introvertní povahy; nedůvěřivé vůči okolí; mají strach z negativního hodnocení.

Řada osobnostních rysů mentální bulimie je shodná se znaky mentální anorexie, například zvýšená sebekritika, nízké sebevědomí a jiné. U jedinců s mentální bulimií je typická impulzivita, nedostatky v sebeovládání, emoční nestálost a úzkostnost (Vágnerová, 2008).

2.2.1.5 Negativní působení sekt

Podle Vágnerové (2008) je možné charakterizovat sektu následujícími aspekty:

- Principy sekty jsou vyčleněny z jiného náboženského učení, taková věrouka je využívána v pozměněné podobě a vytržena ze souvislostí.
- Sekta je zaměřena antisociálně, odmítá poslušnost většinovému smýšlení.
- Má svého manipulujícího vůdce, vlastní ideologii a totalitní způsob vedení.

Urban a Dubský (in Dolejš, 2010) ještě přidávají nátlak na loajalitu členů sekty, obtížnost opustit sektu, narušování rodinných vazeb příslušníků sekty a potírání kritického myšlení. Sekta má své společné úmysly, představy a ideje. Určuje si pravidla a způsoby trestů (Urban a Dubský in Dolejš, 2010). Je využíváno krizových životních situací jedinců. Příčinou vstupu nových členů do sekty může být i hledání vlastní identity, hledání pomoci nebo zvědavost (Dolejš, 2010). Často se snaží působit jako náhrada rodiny, kdy je vůdce považován za otce celé rodiny a členové za jeho děti. Pokud je příslušník maximálně loajální, dostává se mu pocitu bezpečí, který sekta nabízí (Vágnerová, 2008).

Nejohroženější skupinou negativního vlivu sekt jsou jedinci v období pubescence a adolescence. Ti jsou senzibilnější k nenaplněnosti lidských potřeb. Této zranitelnosti sekta využívá, avšak mnohdy dané potřeby ani nenaplní. Jedná se například o potřebu bezpečí a jistoty, seberealizace, potřebu autority, sounáležitosti (Polínek, 2015).

3. Skauting

Výzkumnou součástí této práce je skautská výchovná činnost a metody či prostředky užívané v tomto hnutí. Vzhledem k hlubšímu porozumění o fungování organizace se v následujícím textu budeme zabývat základními východisky skautského výchovného programu – metodami, cíli, principy, hodnotami skautingu a rolí vůdce.

Skauting je považován za výchovné hnutí, využívající osobité metody k všestrannému rozvoji jedinců a k jejich přípravě na budoucí život. Zvolené nástroje působení na jedince jsou adekvátní vzhledem k jeho věku a potřebám. Skauting lze rovněž chápat jako životní styl provázející člověka na jeho celoživotní cestě (Břicháček, 2017). Dle Zajíce (2001) má česká podoba skautingu tři kořeny. Díky Robertu Baden-Powellovi, zakladateli celosvětového skautského hnutí, se rýsuje větev anglická, která si zakládá na výchově dětí v přírodě v malých skupinách. S větví americkou je spojována osobnost Ernesta Thompsona Setona, zdůrazňujícího potřebu návratu člověka do přírody. K obohacení skautského programu v české zemi došlo díky zakladateli české verze skautingu Antonínu Benjamínu Svojsíkovi. Jeho přínos spočívá v pojetí skautingu jako celoživotního procesu sebeutváření a sebevýchovy.

Zajíc (2001) charakterizuje současný skauting těmito prvky:

- komplexnost výchovy – působí na rozvoj duchovních, psychických a fyzických stránek člověka;
- aktivní edukace – pomocí různorodých aktivit, zážitků a z nich vyplývajících zkušeností, tvorby, hledání východisek problémů;
- reciprocita – vzájemnost mezi účastníky, učí se od sebe navzájem, podávají si zpětnou vazbu;
- zaměření se na službu druhým a společnosti – skautská výchova připravuje jedince na službu pro společnost;
- schopnost dlouhodobých vkladů – myšlenka, že téměř každý člověk může být pomocí výchovy veden k lepšímu; výsledky výchovných působení se mohou objevit až za delší čas.

Veřejně prospěšným spolkem, vycházejícím z principů a metod skautského hnutí, jež stanovil Robert Baden-Powell, je v České republice Junák – český skaut, z. s. Ve svých stanovách⁸ definuje nezávislý, apolitický spolek předmět činnosti:

- Pomocí rozmanitých druhů aktivit a forem setkání působí na všestranný rozvoj osobnosti dětí a mládeže.
- Vydává řadu publikací a dalších metodických a vzdělávacích materiálů.
- Zajišťuje semináře a kurzy jako prostředek vzdělávání skautských činovníků.
- Podílí se na ochraně životního prostředí, na občanské angažovanosti ve společnosti. Vede k dobrovolnictví.
- Působí preventivně před různými druhy sociálně-patologických jevů.
- Zajišťuje materiální a technickou podporu.

Břicháček (2017) upozorňuje na tři možná nebezpečí současného skautingu. Prvním z nich je chápání skautingu pouze jako rekreační činnosti. Jistě je dobré se jí věnovat, ale neměla by být jedinou činností programu. Druhým rizikem může být chápání skautingu jakožto hnutí určené pouze pro děti. Rysem českého skautingu je jeho pojetí jako celoživotního poslání. Stěžejní je výchova dětí, ale nezapomíná se ani na dospívající, dospělé a starší osoby.

3.1 Skautská výchova

Břicháček (2017) se opírá o zkušenosti jednotlivých oddílů a úvahy Pavla Křivského. Díky nim nalézá myšlenkový základ v těchto principech:

- A. **Světové bratrství a sesterství** jako jeden z pramenů budoucí kooperace dospělých a snahy o mír ve světě. Myšlenka světového bratrství doprovází lidstvo od jeho počátků. O uchopení tohoto ideálu, jakkoliv může znít utopicky, se pokusili zakladatelé skautingu. Je důležité začít vhodně výchovně působit již v raném věku. Podmínkou pro vznik kladných, pevných mezilidských vztahů a sociálních sítí mezi dospělými je právě utváření stabilních a přátelských vztahů mezi dětmi. To může být předpokladem ke spolupráci větších sociálních celků a snad i míru na celé zemi. I přes jakékoliv problémy a bariéry je třeba se k tomuto ideálu přibližovat, popřípadě vracet a hledat vhodné metody a postupy.

---

⁸ *Junák – český skaut, z. s.: Stanovy spolku* [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

- B. **Dobry skutek** jako zaklad lidskosti a dobrocinnosti. U ditete, které se naučí pomáhat bližnímu a konat dobré činy bez nároku na odměnu, můžeme předpokládat, že přijme takové jednání jako samozřejmou součástí jeho budoucího života.
- C. **Duchovní rozměr.** Jako jeden z rysů skautingu je také permanentní hledání cest života. Tento princip pracuje s domněnkou, že existuje nějaký vyšší duchovní řád a hodnoty přesahující chápání člověka. Hledání duchovních dimenzí života má mnoho podob: poznávání krás přírody, skupinové zážitky, služba potřebným, kladné mezilidské vztahy, vědomí zodpovědnosti a tak dále.
- D. **Demokratické jednání.** Ne náhodou vznikly myšlenkové základy skautingu v demokratické zemi. Organizace skautských družin, role a postavení rádců, kooperace družin a oddílů – tím vším se získávají demokratické zkušenosti. Tyto dovednosti utváří manažery schopné racionálně přemýšlet a demokraticky řídit různá uskupení.
- E. **Pozitivní vztah k přírodě.** Návratem k přírodě uspokojujeme instinktivní potřebu člověka zničenou dnešní civilizací. Dochází k pochopení nejrůznějších procesů probíhajících v přírodě a tím k její ochraně. Děti získávají pobytem v přírodě jistou odolnost a osvojují si užitečné dovednosti.

Tyto myšlenkové zdroje lze považovat jako prostředek všestranného rozvoje a výchovy dětí (Břicháček, 2017).

3.1.1 Cíle

Za cíl skautské výchovy lze považovat všestranně rozvinutého člověka, který je vzdělaný, vyzrálý, kreativní a dokáže spolupracovat s ostatními. Tímto ideálem se skautská výchova inspiroje a snaží se k němu co největší měrou přiblížovat (Břicháček, 2017).

Celkového ideálu můžeme dosáhnout pomocí dílčích cílů, adekvátních věku a schopnostem jednotlivce (Zajíc, 2001). V období mladšího školního věku je kladen důraz na schopnost rozlišování dobra a zla. Děti si současně utváří a osvojují základní sociální dovednosti: respektování své role v kolektivu, komunikace, spolupráce, schopnost vyjádřit své emoce a potřeby, sebeobsluha. V další fázi se jedná o rozvoj porozumění přírodnímu a morálnímu řádu. Jedinec hledá své motivace a postoje, snaží se porozumět svému okolí. Osvojuje si různé praktické dovednosti, zapojuje se do společensky prospěšných aktivit a rovněž se učí

přijímat odpovědnost za mladší členy svého oddílu. Následuje etapa vrcholící dospělosti. Zde se jedinec učí, dle svého citlivého svědomí, řešit rozmanité mravní situace. Snaží se o objektivní náhled na věc. V této fázi navazuje trvalé, až celoživotní vztahy, jež mají základ v důvěře, respektu, nezištnosti a zodpovědnosti.

Baden-Powell (2006) spatřuje cíl skautského programu ve zdokonalení úrovně občanské společnosti pro budoucnost, a to hlavně v oblasti zdravotní a povahové. Jednotlivé okruhy skautské výchovy shrnuje do čtyř bodů:

- rozvoj charakterových vlastností;
- zdraví a zdatnost;
- manuální a řemeslné práce;
- pomoc a služba druhým.

Tab. 1 Rozbor cílů skautingu pro výchovu k občanství (Baden-Powell, 2006, s. 16)

ROZBOR CÍLŮ SKAUTINGU PRO VÝCHOVU K OBČANSTVÍ			
1. CHARAKTER		2. ZDRAVÍ A SÍLA	
NA CO SE ZAMĚŘIT	DOSÁHNEME POMOCÍ	NA CO SE ZAMĚŘIT	DOSÁHNEME POMOCÍ
<i>Občanské postoje:</i>		<i>Zdraví:</i>	Odpovědnost za vlastní zdraví
férovost jednání	práce v družinách		Hygiena
respektování práv druhých lidí	týmové hry		Střídmost
vůdcovství	oddílová rada		Zdrženlivost
zodpovědnost		<i>Síla:</i>	Rozvoj fyzických sil
<i>Morální postoje:</i>			Hry
čest a morálka	skautský slib a zákon		Plavání
rytířství	veškerá skautská činnost		Turistika
samostatnost v jednání	chápání hodnoty přírody		Horolezectví a aktivity v přírodě
odvaha	znalost a zkoumání přírody		
úvahy na úrovni	astronomie		

Víra	laskavost ke zvířatům		
Úcta	služba druhým		
Sebeúcta			
Oddanost			
3. ZRUČNOST A DOVEDNOST		4. SLUŽBA DRUHÝM	
NA CO SE ZAMĚŘIT	DOSÁHNEME POMOCÍ	NA CO SE ZAMĚŘIT	DOSÁHNEME POMOCÍ
<i>Manuální zručnost:</i>	Skautské dovednosti	<i>Nesobeckost:</i>	Skautský slib a zákon
	Tábournictví	<i>Občanské povinnosti:</i>	Dobré skutky
<i>Vynalézavost:</i>	Vázané stavby	<i>Vlastenectví:</i>	První pomoc
	Ocenění odznakem a vyznamenáním		Záchrana života
<i>Rozumové vlastnosti:</i>		<i>Služba vlasti:</i>	Spolupráce s hasiči
Pozorování	Zájmy, koníčky		Pomoc při živelných katastrofách
Usuzování	Lesní moudrost	<i>Služba lidskosti:</i>	Pomoc v nemocnicích
Sebevyjádření	Stopování	<i>Služba Bohu:</i>	Další formy služby společnosti

3.1.2 Principy

Skauting stojí na třech základních principech⁹:

1. **Povinnost k Bohu** – je založena na hledání a respektování hodnot vyšších, nežli jsou ty materiální; nesouvisí s konkrétním náboženstvím, ale s respektováním a přijetím duchovního základu; československý skauting v roce 1992 nazval tento základ jako „nejvyšší Pravda a Láska“.
Dle metodiky skautské výchovy (Břicháček a kol., 2001) lze Pravdu vnímat jako pravdomluvnost, respektování pravidel, obětování se pro pravdu a neuznávání lži. Láskou rozumíme přátelství a kladný vztah k lidem a přírodě.
2. **Povinnost vůči druhým** – rozumí se tím věrnost své rodné zemi, jež je ve shodě se snahou o mír, vzájemné porozumění a kooperaci mezi lidmi; je to povinnost

⁹ Junák – český skaut, z. s.: Stanovy spolku [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

participovat na rozvoji společnosti; předpokládá se respekt a zájem vůči bližnímu a přírodě.

3. **Povinnost vůči sobě** – za rozvoj sebe samého, za směřování svého života; aby byla práce skauta efektivní, je třeba mít přijatelnou motivaci a vhodné názory, osvojit si správné dovednosti a rozvinout žádané schopnosti, morální hodnoty.

Výše uvedené principy jsou propojeným systémem. Mají pevné místo ve skautském slibu a zákonu. Jejich přijetím a uskutečňováním lze dosáhnout úspěchu skautské výchovné metody (viz kapitola 3.1.3).

Skautským slibem se člověk hlásí k určité životní cestě, která je založena na skautských principech. Jeho složením se člověk zavazuje k oddanosti (Zajíc, 2001).

Znění skautského slibu:

„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe: sloužit nejvyšší Pravdě a Lásce věrně v každé době, plnit povinnosti vlastní a zachovávat zákony skautské, duší i tělem být připraven(a) pomáhat vlasti i bližním.“ (Stanovy Junáka, 2014, s. 2)¹⁰

Ke slibu lze dobrovolně dodat: *„K tomu mi pomáhej Bůh.“*

Skautský zákon je nástrojem a návodem, napomáhá k dosažení správného skautského života, ke kterému se jedinec zavázal svým slibem (Zajíc, 2001). Neměl by být chápán jako pouhý zákaz, ale jako pokyn k činnosti (Břicháček a kol., 2001). Skautský zákon je všeobecný a díky tomu zasahuje do všech zásadních sfér lidského života (Zajíc, 2001).

Znění skautského zákona:

„1. Skaut je pravdomluvný.

2. Skaut je věrný a oddaný.

3. Skaut je prospěšný a pomáhá jiným.

4. Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta.

5. Skaut je zdvořilý.

6. Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských.

7. Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců.

---

¹⁰ Junák – český skaut, z. s.: Stanovy spolku [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

8. *Skaut je veselé myslí.*

9. *Skaut je hospodárný.*

10. *Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutcích.* “ (Stanovy Junáka, 2014, s. 2)¹¹

Na skautský zákon a slib je nutno nahlížet jako na systém určité posloupnosti a vzájemné návaznosti. Slib bez zákona by byl pouhým uctivým přáním. Až ve spojitosti obou zásad nalezneme jednotu duchovní roviny skautingu (Zajíc, 2001).

3.1.3 Metody

Skautská výchovná metoda vychází z dlouholetých zkušeností, znalostí a poznatků moderní pedagogiky a ze zásad zakladatele skautingu. Tvoří souvislý, celistvý systém, který je tvořen těmito prvky:

- **Slib a zákon** – ve skautské výchově hraje podstatnou roli přijetí určitého závazku a jeho plnění. Jde o určitou sebevýchovu, kdy se skaut hlásí k hodnotám daného společenství a dle těchto hodnot se řídí v každodenním životě.
- **Zkušenost** – základem je mínění, že se člověk nejefektivněji učí z vlastních prožitků a zkušeností.
- **Družina** – skautská výchova považuje za stěžejní, vedle všestranně rozvinutého člověka, také jeho sociální schopnosti a dovednosti. Proto se skautská činnost provádí v malých skupinách vrstevníků. Je důležité vytvořit takové prostředí, které bude příznivé pro rozvoj jednotlivců. Zde skaut získává určitou sociální roli a stává se platným a odpovědným členem skupiny.
- **Symbolický rámeček** – je účinným prostředkem k motivaci a zaujetí mladých lidí. Proto se využívají různé typy aktivit, příběhů a symbolů, které jsou přiměřené dané věkové skupině a jejich zájmům. Hlavním účelem této metody je inspirování, obohacení a motivace.
- **Příroda** – znamená pro skauting, mimo jiné, zdroj duchovního a citového rozvoje.
- **Program osobního rozvoje** – skauting usiluje také o všestranný růst každého skauta a podporu jeho motivace.

---

¹¹ *Junák – český skaut, z. s.: Stanovy spolku* [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

- **Dospělí průvodci** – mají ve skautingu funkci společníka mladých lidí. Jsou pro ně určitým vzorem, ukazují jim cestu, podporují je a motivují. Vedou je k zodpovědnosti za sebe samého.¹²

3.2 Role vůdce

Vůdce, respektive činovník, je členem skautského hnutí. Bere na sebe odpovědnost za naplňování skautského poslání, jež je vymezeno a charakterizováno jednotlivými principy skautského hnutí.¹³ Vychází ze zkušeností, jež načerpal při své skautské výchově, a ty předává dále. Doprovází své členy ve skautském životě a vychovává je. Má na zřeteli, že i on se stále něčemu učí a že pracuje na sobě samém. Je třeba, aby přijal za své vše, co skautský zákon a slib vyjadřují, a aby s tím byl plně ztotožněn (Zajíc, 2001).

V mysli každého skautského činovníka by měla být zakotvena myšlenka, že se může plně rozvíjet kterýkoliv jedinec, pokud mu k tomu vytvoříme vhodné podmínky a přátelské prostředí. Vůdce by měl ke každému dítěti přistupovat s úctou a věnovat mu svědomitou a pozornou péči. Pro pocit bezpečí a jistoty je vhodné se snažit porozumět každému dítěti. Vcítit se do jeho přemýšlení a prožívání, projevit dostatečnou empatii. Chování vůdce by mělo být nenucené a upřímné. Dítě by mělo vidět opravdové reakce dospělého ve své přirozené a chybné podobě. Nežádoucím rysem osobnosti vůdce je pýcha a pocit nadřazenosti. Činovník by měl být pro dítě společníkem a přítelem (Břicháček a kol., 2001).

3.3 Vybrané účinné mechanismy skautské výchovy

Tato kapitola reflektuje praktickou část práce, zaměřuje se na využívané prostředky skautské výchovy a teoreticky je rozšiřuje (viz kapitola 7.2). Je zřejmé, že neobsáhne výčet všech potenciálních a faktických prvků. Zaměřuje se pouze na vybrané jevy, jež jsou skautskými vedoucími považovány za významné (viz kapitola 7.2).

---

¹² *Junák – český skaut, z. s.: Stanovy spolku* [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

¹³ tamtéž

3.3.1 Vztah mezi vůdcem a dětmi

Dle Břicháčka (2017) je pro efektivní působení stěžejní vztah mezi vůdcem a dětmi. Vyjmenovává a charakterizuje podstatné prvky tohoto vztahu:

- **Afiliace.** Tu chápe jako potěšení z existence druhého člověka, radost z jeho přítomnosti. Skautský vůdce by měl neustále směřovat k afiliaci jako k ideálnímu cíli a o takový vztah důsledně a vědomě pečovat. Na cestě k afilačnímu vztahu se mohou vyskytnout různé překážky, kterých by se měl vůdce vyvarovat: hostilita, rutina či nadměru intenzivní vztah.
- **Respekt.** Vůdce by měl být schopen přijímat dítě jako originální a jedinečnou osobnost. Tato úcta vychází z důvěry ve vztahu mezi vedoucím a dítětem. Je předpokladem pro budování zdravého sebevědomí dítěte. Činovník se respektováním všech vlastností a zájmů dítěte učí pokoře, pochopení a také se zdokonaluje v práci s vlastní chybou.
- **Empatie.** Pro schopnost vcítit se do prožívání druhého je předpokladem určitá všímavost, díky níž je jednodušší odhalovat ne zcela zjevné signály dítěte. Je důležité, aby se vůdce naučil naslouchat dětem, všímal si jejich potřeb, projevil zájem o prožívání jejich problémů a rovněž sledoval vztahy ve skupině. Znamená to určitou zátěž pro činovníka, kdy je nucen se odpoutat od svých osobních problémů a přijmout nesnáze druhých. Tato potřeba by neměla narůst do nepatřičné, nepřiměřené zvědavosti vedoucího.
- **Sociální opora.** Skautský činovník je pro své svěřence velkou oporou v jejich každodenních strastech. Dítě od něj očekává jisté porozumění a podporu. Nejen dítě, ale i vůdce by měl mít k dispozici zdroj kvalitní sociální opory a měl by ji plně využívat. Jedním zdrojem opory vůdce by mohla být skupina dalších vůdců, středisková rada nebo starší skauti. Druhým zdrojem by mohl být sám prosperující oddíl, ten vůdci potvrdí pozitivní přínos jeho dosavadní práce. Břicháček (2017, s. 31) k tomu dodává: „*Čím bohatší má jedinec síť sociálních opor, o které se může opřít, tím více životních jistot získává.*“
- **Objektivismus.** Není snadné se naučit nezaujatě hodnotit své okolí, bez předsudků a neposuzovat podle prvního dojmu. Ztráta objektivního nadhledu narušuje tolik

potřebné pozitivní vztahy mezi vůdcem a dětmi. Proto je třeba se na tyto předsudky zaměřovat a cíleně se jim vyhýbat.

- **Umění pozorovat** děti. Jde o zdánlivě jednoduchý prvek, který je fakticky velmi obtížný realizovat. Vůdce se lehce zaměří na jedince, kteří se něčím odchyľují, ale na průměrné děti svou pozornost nezacílí. Pozorování je důležitým prvkem poznávání dítěte, jeho výchovy a budování vztahu mezi vůdcem a dítětem.
- **Povinnost, odpovědnost, kázeň.** To jsou prvky sebevýchovy, které by měl každý činovník přijímat za své.

3.3.2 Hra

Pokud je usilováno o rozvíjení a budování silné osobnosti, je zapotřebí ji podrobovat nevšedním situacím a učit se z těchto situací do budoucna. Tedy zprostředkovávat určitý zážitek, který umožní pracovat se seberealizací a seberozvojem (Hanuš a Chytilová, 2009).

Velmi významným prostředkem výchovy je hra. Funguje jako prostředek zkušenostního rozvoje, ověřuje postoje a hodnoty, slouží k poznávání sebe sama a okolního světa. Hra je ideálním nástrojem k harmonickému rozvoji osobnosti, působí na zájmy, postoje a potřeby, rozvíjí fantazii. Dle zvolených cílů může rozvíjet inteligenci (Hanuš a Chytilová, 2009):

- jazykovou – verbální schopnosti, vyjadřování;
- hudební – schopnost percepce tónů a rytmu;
- matematicko-logickou;
- prostorovou;
- pohybovou;
- intrapersonální – schopnost sebeporozumění;
- interpersonální – schopnosti sociální, empatie.

Podle koncepce Jeana Chateaua (in Čačka a kol., 1999) je hra charakterizována jako škola vůle. Má tedy pozitivní dopad na rozvoj volných oblastí. Prospívá růstu sebeuvědomění, pochopení druhých a učí dodržování stanovených pravidel. Význam hry spočívá v obohacování poznávacích, volných a citových procesů (Čačka a kol., 1999).

Můžeme rozeznávat několik typů her (Hanuš a Chytilová, 2009):

- Iniciativní – před skupinu nebo jedince je postaven problém, jenž musí určitým způsobem vyřešit.
- Simulační – využívá předstírání určitého prostředí, ve kterém účastník získává nějakou sociální roli. Slouží k tréninku sociálních dovedností a připravenosti.
- Inscenační – v takové hře stojí účastník sám proti sobě, své osobnosti, poznává v ní sám sebe a své limity.
- Dramatická – je postavena na interakci mezi lidmi, vytváří se děj; smí se využívat různých námětů.
- Psychodrama – tento typ hry je náročnější a rizikovější pro realizaci, měl by ji řídit zkušený odborník; hra využívá vyšší psychické zátěže.
- Sociodrama – staví na vcítění se do určitých společenství, kultur, jejich norem a zásad, slouží k jejich lepšímu porozumění.

4. Vývojová psychologie dospívání

Existuje několik druhů klasifikace jednotlivých vývojových období. My se v následujícím textu budeme věnovat charakteristice vývojové psychologie dospívání, a to z důvodu porozumění potřebám sledovaných skupin ve výzkumné části. Pozorovaný vzorek zahrnoval skupinu dívek ve věku 11–14 let a skupinu vedoucích ve věku 17–23 let (viz kapitola 6.1). Z tohoto důvodu využijeme dělení pro detailnější charakteristiku jednotlivých vývojových období dospívání podle Langmaiera a Krejčířové (2006) na pubescenci a adolescenci.

4.1 Pubescence

Vývojová etapa staršího školního věku, též nazývaná jako dospívání či období staršího školního věku, bývá často popisována jako jedno z nejobtížnějších období vývoje. Je ohraničena věkovým rozpětím od 11 do 15 let. Jedná se o přechodnou fázi mezi dětstvím a dospělostí. Celý proces dospívání je ovlivňován různými činiteli, mezi něž lze řadit společenské podmínky, rodinné prostředí a také osobnost pubescenta. Pro tuto etapu je charakteristické vzdorovité chování dospívajícího a spory s rodiči. Dochází k určité sumarizaci kvality vztahů, které se budovaly již od raného dětství (Pugnerová, 2019).

Dochází k celkové transformaci osobnosti, a to pro stránce biologické, sociální a psychické. Anna Freudová, dcera Sigmunda Freuda, popisuje dospívání jako období, kdy dochází k narušení osobnostní rovnováhy. Podle Ericksona se jedná o etapu, pro níž je charakteristické hledání vlastní identity a pochybování o sobě samém (Vágnerová, 2012). Zároveň se objevují: celková emoční labilita ovlivněná hormonálními změnami, impulzivní jednání, nepředvídatelné reakce, rovněž i vyzrálé způsoby myšlení, kdy je dospívající schopen přemýšlet abstraktně, a přijetí nové role ve společnosti.

U pubescentů jsou stále více zřetelnější rozdíly, které je odlišují od světa dětí i světa dospělých. Odlišnosti lze pozorovat ve způsobu mluvy, výběru oděvu a celkovém vzhledu (Langmaier, Krejčířová, 2006). Jedinec může mít pocity bezradnosti a chaosu, jelikož se mu rozpadají dosavadní jistoty a hodnoty, a hledá svou roli v této životní etapě (Erikson in Pugnerová, 2019). V tomto období dochází mimo jiné i k rozvoji morálních a společenských hodnot. Dle Kohlberga (Musil in Pugnerová, 2019) lze v této etapě hovořit o konvenční morálce, kdy se pubescent snaží působit jako dobrý člověk pro osoby, na kterých mu záleží. Utváří se tedy určitá hodnotová orientace.

Langmaier a Krejčířová (2006, s. 148) vymezují zásady pro vychovatele, „*kteřý má na jedné straně vést dospívajícího jedince k postupnému optimálnímu zařazení do společnosti a do světa práce a na druhé straně mu má ponechávat plný prostor pro rozvoj všech jeho osobních předpokladů a sklonů – a tak umožnit naplnění jeho života.*“

4.2 Adolescence

Období vymezené 15. až 22. rokem života je charakteristické dokončováním somatického růstu a pohlavní zralostí. Radikálně se mění sociální postavení jedince ukončením povinné školní docházky a nástupem na pracoviště či jiné studium. Častým jevem bývá hledání hlubších erotických vztahů a dochází k celkové psychosociální proměně (Langmaier, Krejčířová, 2006). Na počátku této etapy utvrzuje dospívající jedinec svou sociální identitu. Rodinné vztahy se zklidňují a upevňují a významným prvkem v oblasti mezilidských vztahů je partnerství. V 18 letech dochází k oficiálnímu přelomu do role dospělé osoby z hlediska práva i z hlediska sociálního chápání. Jedinec získává svobodu pro rozhodování o svém životě, ale také plnou zodpovědnost za své jednání. Na síle nabývá i úsilí o sebepoznání a sebevymezení. Tuto snahu lze realizovat ve vrstevnické skupině (Vágnerová, 2012). Dle Eriksona (in Vágnerová, 2012) lze k těmto pokusům o sebedefinování řadit i experimentování s partnerstvím, kdy se promítáním do svého protějšku dají získat přínosné zkušenosti a znalosti. Tuto etapu lze označit jako etapu svobody s minimální zodpovědností. Vágnerová (2012) spatřuje význam tohoto období v dostatku času na sebeporozumění, osamostatnění se a hledání životních motivací a cílů.

4.3 Vlivy změn uvažování na osobnost v období pubescence a adolescence

Změna ve způsobu myšlení se odrazí i v relaci k základním psychickým potřebám. Potřeba jistoty a bezpečí je stále vázána na prožitky z minulosti a na aktuální dění. Dospívající jedinec však začíná přemýšlet i nad budoucností. Ta se může jevit uspokojivě, ale i nebezpečně a nejistě. Vědomí tolika reálných možností může být důvodem ztráty dosavadního pocitu bezpečí a jistoty. Dříve byla tato potřeba saturována vázaností na rodinu. V období dospívání je vyžadována větší svoboda a volnost pro další rozvoj osobnosti, což může být příčinou snížení pocitu jistoty.

S výhledem do budoucna se pojí i potřeba seberealizace, která nabývá na vážnosti právě v těchto vývojových etapách. Jedinec přestává svou pozornost zaměřovat pouze na aktuální úspěchy, ale soustředí se i na dobré výsledky v budoucnosti.

Otevírání perspektiv a utváření nových možností naplňuje potřebu otevřené budoucnosti, která právě v tomto období dostává pravý význam.

Nejisté výhledy do budoucna však přináší mladým lidem i něco nového, atraktivního. Takové úvahy mohou podněcovat ke změnám aktuálního stavu. Stále více využívají kritiky, polemizují s ostatními, jsou náchylní ke vztahovačnosti a přecitlivělosti, nesouhlasí s výjimkami a ústupky.

U dospívajících roste touha po seberealizaci, po aktivním seberozvoji. Využívají možnosti ovládat svůj vlastní život. Sami se snaží o změny v životě a vydobývají si jejich realizaci. Hledají mantinely svých možností a zkouší různé alternativy (Vágnerová, 2012).

4.4 Vrstevnické vztahy

Ve výše zmíněné vývojové dekádě roste důležitost vztahů s vrstevníky, a to v důsledku rozvolňování rodinných vazeb. Nové vztahy připravují jedince na vztahy v dospělosti (Pugnerová, 2019). Schopnost uspět v mezilidských vztazích je pro jedince pramenem sebedůvěry a pocitu nezávislosti (Macek, 2003). Dospívající posuzuje vlastní hodnotu podle názorů okolí a je schopen své chování záměrně usměrňovat dle zpětné vazby druhých. S vrstevníky zápolí, ale učí se také empatii (Thorová, 2015). Rádi se mezi sebou navzájem imitují. Lichotí jim, když jsou ostatními uznáváni a chváleni. Často se ve skupinách mění role partnera a rivala (Macek, 2003).

Nejvýznamnějším nástrojem hledání vlastní identity, vlastního já, má být vrstevnická skupina. Svým působením a silou dokáže předčít jiné skupiny, včetně rodiny (Matoušek, Kroftová, 1998). Vrstevnická skupina tvoří určitou oporu při rozvoji osobnosti každého jedince. Příslušnost ke skupině vyvolává menší pocity zodpovědnosti a pomáhá zvyšovat sebevědomí. Dochází k vzájemné identifikaci čili nalézání skupinové identity (Vágnerová, 2012). Pro dospívajícího je mnohem jednodušší se ztotožnit se skupinovou identitou nežli si vytvářet svou vlastní. K utváření osobní identity může docházet později a může ji doprovázet stres, úzkost, nejistota a napětí (Thorová, 2015).

Důvěrné přátelské vztahy mezi dívkami jsou považovány za důležitější a častější nežli mezi chlapci. Pro přátelské vztahy dívek je charakteristická opravdovost, otevřenost, důvěra a sdílnost pocitů. Angažovanost chlapců ve vrstevnických vztazích je více skupinová. Společná identifikace je významnější než u dívek, chlapci staví více na společných koníčcích aktivitách. Obdivovanými dovednostmi jsou humornost, originalita, výkon a respekt (Macek, 2003).

Vágnerová (2012) uvádí různé psychické potřeby, které je možné saturovat díky vrstevnickým vztahům:

- **Potřeba stimulace.** Uspokojování probíhá vrstevnickou interakcí, společným prožíváním různých aktivit a činností.
- **Potřeba smysluplného učení.** V rámci vrstevnické skupiny zažívají dospívající řadu experimentálních situací, díky nimž získávají nové zkušenosti. Zasluhou zpětné vazby si ověřují své schopnosti, postoje, názory a porovnávají je s vrstevníky.
- **Potřeba jistoty a bezpečí.** Odpoutání se od rodinných vazeb může do jisté míry vyvolávat pocity nejistoty a ztráty stabilního zázemí. V důsledku toho hledá dospívající oporu ve vrstevnické skupině.
- **Potřeba být přijímán.** Tato potřeba v období dospívání získává na vážnosti, jelikož její uspokojení dodává odvalu a rozvíjí sebepojetí jedince.
- **Potřeba stanovit si vlastní normy.** Tato potřeba vyvstává z tendence osamostatňování se. Pravidla ve skupině vrstevníků bývají neúprosná a extremistická. Kromě těchto norem vlastní kolektiv i své hodnoty, cíle, sny a ideály. Určují si své vzory z řad slavných osobností, ale může jím být i starší vrstevník.

Případná samota a opuštěnost pubescenta je nepřijatelná. V takové situaci je dospívající schopen obětovat své zásady a hodnoty na úkor přijetí do party (Vágnerová, 2012). Emoční labilita v období dospívání může být příčinou vyšší zranitelnosti a náchylnosti k psychopatologickým jevům. Dospívající mají tudíž významné dispozice k rozvoji rizikového a problémového chování (Steinberg et al. in Thorová, 2015). Macek (2003) rozlišuje dva typy: poškozování zdraví dospívajících a ohrožení společnosti.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

Cílem této části práce je analýza potenciálu preventivně výchovného působení ve skautingu a užívaných prostředků skautského výchovného působení a prozkoumání faktorů ovlivňující efektivitu skautského výchovného působení. Na základě jednotlivých cílů a tématu práce jsme zvolili metodologii kvalitativního přístupu. V následující části textu uvedeme aplikované metody výběru vzorku, sběru a analýzy dat, dále jednotlivé kroky realizace výzkumu a dílčí výsledky vyplývající z analýzy získaných údajů.

5. Specifikace výzkumu

Pro empirickou část diplomové práce byl vzhledem k charakteru výzkumného problému zvolen kvalitativní výzkum. Strauss a Corbinová (1999) popisují tento typ výzkumu jako takový, u něhož se nevyužívá kvantitativních metod a statistických postupů. Takový výzkum se může orientovat na chování lidí, různé vztahy ve společnosti, organizaci a působení společenských hnutí. Prioritou výzkumné práce bylo nahlédnout do hloubky zkoumaného problému, analyzovat a pochopit dané jevy v jejich přirozeném prostředí, což Reichel (2009) považuje za specifikum kvalitativního přístupu. Základem kvalitativního výzkumu je shromažďování dat širokého spektra bez počátečního stanovení proměnných a hypotéz. Daný jev se zkoumá do hloubky s cílem nalézt dostatečné množství informací (Švaříček, Šedřová, 2014).

5.1 Výzkumný problém, výzkumná otázka, výzkumné cíle

Výzkumná část diplomové práce je zaměřena na analýzu skautského výchovného působení, na možnosti a způsoby práce s dětmi a mládeží, na podmiňující faktory výchovné práce, její efektivitu a možný přínos do budoucího života.

V rámci diplomové práce byl nastaven tento výzkumný problém:

- **Specifika preventivně výchovného působení ve skautingu.**

Na základě stanovení výzkumného problému byly zvoleny následující výzkumné otázky:

- Má skautské výchovné působení preventivní potenciál?
- Jakým způsobem lze preventivně působit ve skautské výchově?
- Čím může být podmíněna efektivita výchovně preventivního působení ve skautingu?

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo analyzovat možnosti preventivně výchovného působení ve skautingu.

Dále byly stanoveny dílčí cíle:

- Analyzovat využívané prostředky skautského výchovného působení.
- Prozkoumat faktory podmiňující efektivitu skautského výchovného působení.

5.2 Metodologie výzkumu

V rámci výzkumného šetření bylo využito několik typů metod. Podkapitola obsáhne tyto metody a stručně je charakterizuje. Budou konkretizovány metoda výběru vzorku, jednotlivé metody sběru dat (pozorování, rozhovor, kvalifikovaný odhad) a analýzy dat (metoda vytváření trsů, kontrastů a srovnávání, grafické vyjádření).

5.2.1 Metody výběru vzorku

Z hlediska kvalitativního zaměření výzkumného šetření byly pro výběr výzkumného vzorku zvoleny nepravděpodobnostní metody. Konkrétně byla využita kombinace metody záměrného a příležitostného výběru společně s metodou záměrného výběru přes instituci.

Metodou záměrného výběru se rozumí taková strategie, kdy výběr participantů pro výzkumné šetření probíhá dle daných charakteristik. Kritériem výběru je daná charakteristika nebo členství v určité skupině. Jsou tedy vyhledáváni jedinci, kteří tato kritéria splňují (Miovský, 2006).

Metoda příležitostného výběru využívá vhodné okolnosti k získání participantů výzkumu (Patton in Miovský, 2006). Při volbě této metody je zásadní výzkumníkova připravenost, hbitost a schopnost improvizace při získávání participantů ve vhodných situacích (Charvát in Miovský, 2006).

Záměrný výběr přes instituce je metodou využívající fungování a práce určité instituce. Volená instituce je vymezena pro cílový soubor výzkumného zájmu (Miovský, 2006).

Uvedené metody byly zvoleny na základě charakteru výzkumného problému.

Různé metody výběru vzorku byly využity pro jednotlivé metody sběru dat, které budou charakterizovány v následující podkapitole (viz kapitola 5.2.2). Záměrný výběr přes instituci byl vybrán pro metodu pozorování. Při výběru vzorku pro metodu rozhovoru byla zvolena kombinace příležitostného a záměrného výběru přes instituci.

5.2.2 Metody sběru dat

Následující kapitola obsáhne vybrané způsoby získávání poznatků daných jevů. Ve zvolených metodách sběru dat do výzkumu se odráží kvalitativní charakter práce.

5.2.2.1 Pozorování

„Vědecké pozorování je definováno jako technika sběru informací založená na zaměřeném, systematickém a organizovaném sledování smyslově vnímatelných projevů aktuálního stavu prvků, aspektů, fenoménů atd., které jsou objektem zkoumání“ (Reichel, 2009, s. 94).

Techniku pozorování je možné pokládat za jednu z nejobtížnějších v rámci kvalitativních výzkumů. Existuje několik typů pozorování, avšak stěžejním typem je pozorování zúčastněné (Švaříček, Šed'ová, 2010). Jedná se o formu pozorování, kdy dochází ke sledování vymezených jevů přímo ve zkoumaném prostředí. Pozorovatel tak získává přímou zkušenost s úkazy, které jsou cílem pozorování. Opakem je nepřímé pozorování, u něhož se badatel nedostává do bezprostředního styku s pozorovanými jevy v prostoru, nýbrž pouze v čase. Přínosem volby takového typu pozorování je odstup od sledované situace a tím možnost plně se zabývat sledováním. Dalším pozitivem je snížení nároků na sociální schopnosti a dovednosti badatele. Nedostatky takového typu pozorování lze spatřovat v omezeném styku s pozorovaným fenoménem, a tudíž v nepřesnostech pochopení atmosféry situace (Miovský, 2006).

Pro tuto práci bylo zvoleno pozorování zúčastněné, a to na základě dílčích cílů výzkumu. Metodou zúčastněného, skrytého pozorování se výzkumník snažil přiblížit pochopení studovaného problému přímo v daném prostředí, které velmi dobře zná, aniž by narušil přirozený chod dění. Podle Miovského (2006) může badatel získat velmi kvalitní vhled do situace, společně s detailními, kontextově závažnými informacemi, díky vhodně zvoleným strategiím a dovednostem pozorovatele.

5.2.2.2 Rozhovor

Rozhovor neboli interview je často užívanou metodou při sběru dat v kvalitativním výzkumu. Obvykle probíhá s jedním až třemi respondenty současně. Při větším množství zúčastněných osob vznikají determinanty ovlivňující výsledky rozhovoru, mezi něž můžeme řadit například skupinovou dynamiku a jiné. Interview s větším počtem zúčastněných osob by bylo nazváno skupinovým rozhovorem nebo ohniskovou skupinou (Miovský, 2006). Badatel se u techniky rozhovoru snaží zaznamenat výpovědi v jejich nenucené a upřímné podobě. Současně je třeba provádět citlivé pozorování neverbálních informací, které nám dotazování podávají (Švaříček, Šed'ová, 2010).

Interview lze dělit na několik typů. Pro účely tohoto výzkumného šetření byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, který se jevil jako nejprínosnější pro získávání relevantních dat a současně poskytoval dostatek prostoru pro případné modifikace. Tento druh rozhovoru je založen na sestavení sady dotazů, jenž budou předmětem zájmu výzkumníka. Nezáleží přitom na pořadí sestavených otázek, mohou být také v průběhu různě modifikovány. Tazatel má možnost reagovat na přicházející podněty a pokládat doplňující dotazy (Reichel, 2009). Při přípravě polostrukturovaného interview se vymezuje jádro rozhovoru, tedy takové otázky, které musí tazatel položit. Na ty navazují doplňující okruhy upřesňujících dotazů (Miovský, 2006).

Rozhovor byl zaznamenáván ve formě audiozáznamu, aby se výzkumník mohl lépe soustředit na průběh rozhovoru a případně včas reagovat doplňujícími dotazy, které mu polostrukturovaný rozhovor umožňuje. Miovský (2006) považuje tento typ záznamu za velmi přínosný pro výzkumníka. Je zde zachycena celková kvalita mluveného slova, včetně intenzity hlasu, délky pomlky a dalších průvodních jevů. Záznam je autentický a zachycuje téměř vše, co při rozhovoru proběhne. Pro tazatele je výhodou, že si nemusí dělat v průběhu rozhovoru poznámky a také se k záznamu smí opakovaně vracet.

Pro účely této výzkumné práce byly provedeny tři rozhovory, jež byly následně z audiozáznamů transkribovány do textové podoby.

5.2.2.3 Kvalifikovaný odhad

Tato metoda je založena na domněnce, že člověk, jenž danému jevu rozumí, vychází ze svých zkušeností, kdy s daným úkazem přicházel pravidelně a intenzivně do kontaktu. Tento odborník je vlastně spojkou mezi badatelem a zkoumaným jevem. Při kvalitním zpracování této metody lze od těchto respondentů obdržet cenné údaje, jež posunou získané poznatky značně kupředu. Lidé s intenzivní zkušeností se studovaným problémem jsou schopni zprostředkovávat velmi hodnotné údaje (Miovský, 2006).

Jelikož se jedná o předávané informace, je vhodné tuto metodu využít jako doplňkový zdroj dat. Při volbě odborníka bychom měli posuzovat: jeho délku a hloubku zkušeností, pravidelnost kontaktu s daným jevem a vzdělání experta v dané oblasti. I přes splnění těchto kritérií se nedosahuje plné garance úspěchu. Nejpoužívanější metodou pro získávání dat od experta je interview či ohnisková skupina (Miovský, 2006).

Metoda kvalifikovaného odhadu byla ve výzkumu využita jako alternativní pramen údajů a informací. Byla zvolena s cílem prohloubení znalostí o sledovaných fenoménech.

Výzkumník zvolil tuto metodu, jelikož má intenzivní zkušenosti se skautskou činností již devatenáct let a informace o preventivním výchovném působení získal během vysokoškolského studia. Dalšími zkušenými členy výzkumu byli zvoleni aktivní skautští činovníci, kteří jsou součástí skautského hnutí minimálně po dobu desíti let a s dětmi jsou v pravidelném kontaktu.

5.2.3 Metoda analýzy dat

V následující kapitole budou charakterizovány použité metody při práci se získanými daty z realizovaných rozhovorů a pozorování. Konkrétně budou definovány metoda vytváření trsů, metoda kontrastů a srovnávání a grafické znázornění. Výchozím materiálem jsou tedy jednotlivé audiozáznamy a záznamový arch.

5.2.3.1 Metoda vytváření trsů

Vytváření trsů bylo využito při analýze polostrukturovaného rozhovoru, který neměl příliš pevnou stavbu. Jedná se o metodu, jež shromažďuje určité výroky do kategorií. Jednotlivé výroky by se měly seskupovat dle určité podobnosti, mělo by docházet ke vzájemnému tematickému překrývání (Mioviský, 2006). Danou zákonitostí této metody je srovnávání a seskupování jednotlivých dat. Vytváří se základní a obecnější jednotky a díky tomu dochází k určité hierarchizaci (Čermák a Štěpaníková in Mioviský, 2006).

5.2.3.2 Metoda kontrastu a srovnávání

Pro analýzu dat získaných pomocí metody pozorování byla užita kvalitativní metoda kontrastu a srovnávání, a to za účelem prozkoumání využívaných prostředků skautského výchovného působení. Pokud je třeba poukázat na odlišnosti jednotlivých sledovaných kategorií a navzájem je porovnávat, jeví se tato metoda jako příhodná. Vzájemné srovnávání těchto údajů může přispět k porozumění významných souvislostí (Mioviský, 2006).

5.2.3.3 Grafické vyjádření

Deskripce získaných dat využitím grafů a tabulek zjednodušuje jejich percepci, rozbor a zhodnocení (Skutil, 2011). Ke srozumitelné interpretaci dat získaných metodou

pozorování, bylo využito záznamové tabulky a grafů. Četnost sledovaných fenoménů byla zpracována pomocí sloupcového grafu a pro analýzu dat pomocí metody kontrastu a srovnávání byl využit výšečový graf.

5.3 Operacionalizované pojmy

Při tvorbě záznamového archu pro pozorování se vycházelo z jednotlivých kategorií základních lidských potřeb dle Maslowa (viz kapitola 1.3.1). Výzkumný vzorek (viz kapitola 4.2.1) byl rozdělen na dvě skupiny podle role ve zkoumané organizaci Junák – český skaut, z. s., jsou jimi skupina *Vedoucí* a skupina *Členové* (viz kapitola 6.1). Pro každou skupinu dívek byly vytvořeny tabulky rozdělené dle jednotlivých lidských potřeb. V rámci každé kategorie potřeb výzkumník vymezil jevy, které bylo možné ve výzkumném terénu pozorovat a které mají tendenci ovlivnit výslednou saturaci dané potřeby. Dílčí fenomény byly stanoveny na základě zkušeností a znalostí pozorovatele ve výzkumném terénu a dle nastudovaných zdrojů.

Posuzované jevy byly vyhodnocovány na základě průběžných rozhovorů s účastníky výzkumu, projevů jejich chování, a to verbálních i neverbálních.

Pro účely této práce užíváme níže uvedené pojmy v tomto smyslu:

A. ČLENOVÉ

<i>1. FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY</i>	
Spánek	Dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví ČR č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti ¹⁴ , musí mít děti starší desíti let vymezenou dobu spánku nejméně osm hodin.
Polední klid	Marie Brichová (2015) ¹⁵ označuje polední klid jako volný čas. Dítě se může v tomto

¹⁴ ČESKO. § 8 odst. 1 vyhlášky č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-106#p8-1>

¹⁵ BRICHOVÁ, Marie. Polední klid: Co dělají děti, když mají volno. *Skauting: dvouměsíčník pro skautskou výchovu* [online]. 2015, 53(3), 16-17 [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/skauting/695#p16>

	<p>čase zabývat libovolnou aktivitou, kterou si zvolí. Může jim být odpočinek i fyzická aktivita. Není určena délka trvání poledního klidu. Dle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví ČR č. 106/2001 Sb., o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti¹⁶, musí režim dne odpovídat věku a zdravotnímu stavu dětí. Pro tento výzkum byla vzhledem k pozorované věkové skupině stanovena minimální délka trvání poledního klidu na jednu hodinu.</p>
Teplota zevního prostředí	<p>Ideální teplota zevního prostředí pro svlečeného člověka v klidovém režimu je 28 °C, pro lehce pracujícího 25 °C a pro delší zatížení charakteru vytrvalostního je 15 °C¹⁷. Pro toto pozorování jsme si na základě uvedených hodnot stanovili ideální podmínky pro fungování na zotavovací akci 18–25 °C.</p>
Pohybová aktivita	<p>Aktivity se střední intenzitou zatížení by měly trvat nejméně 40 až 60 minut denně dle Abecedy pohybové aktivity dětí¹⁸. Z tohoto doporučení vymezujeme minimální doby trvání pohybové aktivity na 40 minut a maximum na 180 minut denně.</p>

¹⁶ ČESKO. § 8 odst. 2 vyhlášky č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-106#p8-2>

¹⁷ Působení vysokých teplot na organismus. In: *WikiSkripta: projekt 1. lékařské fakulty a Univerzity Karlovy, příspěvek UK k výukovým zdrojům sítě lékařských fakult MEFANET* [online]. [cit. 2020-05-02]. ISSN 1804-6517. Dostupné z: https://www.wikiskripta.eu/w/P%C5%AFsoben%C3%AD_vysok%C3%BDch_teplo_t_na_organismus

¹⁸ MUŽÍK, Vladislav, Hana ŠERÁKOVÁ a Hana JANOŠKOVÁ. *Abeceda pohybové aktivity dětí: Multimediální elektronický výukový materiál* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2019 [cit. 2020-05-02]. ISBN 978-80-210-9405-5. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js19/abeceda/web/index.html>

<i>2. POTŘEBA BEZPEČÍ</i>	
Struktura dne	Dítě má přístup k sestavenému dennímu režimu, který zůstává zachován a je neměnný. Díky tomu dokáže předvídat následující dění a lépe se orientuje v časovém horizontu. Součástí dne jsou rovněž rituály, které ohraničují jednotlivé aktivity.
Dodržování pravidel	Nedochází k vybočení od stanovených pravidel chování a jednání členů či vedoucích. V případě narušení vymezených hranic se důsledně přistupuje k avizovaným sankcím.
Předvídatelnost chování vedoucích	Dítě má možnost se dobře orientovat v neverbálních projevech vedoucích. U vedoucích nedochází k nepřiměřeným emočním výkyvům, jsou ve svých projevech stabilní.

<i>3. POTŘEBA SOUNÁLEŽITOSTI</i>	
Začlenění do skupiny	Každé z dětí je viditelně začleněno do kolektivu. Od skupiny je přijato. Naslouchá se mu a je respektováno.
Vstřícné chování vedoucích	Každému dítěti je projevován respekt, úcta a empatie ze strany vedoucích.
Přátelé	Každé dítě má v kolektivu alespoň jednoho bližšího přítele, se kterým komunikuje.

<i>4. POTŘEBA UZNÁNÍ</i>	
Pochvala	Děti slyší pochvalu častěji než příkazy.
Úspěch v činnosti	Děti zažijí úspěch v jakékoliv podobě.

<i>5. POTŘEBA SEBEREALIZACE</i>	
Potřebnost	Dítě si uvědomuje svou důležitost ve skupině. Ví, že je žádané a potřebné.
Radost	Dítě je šťastné, přirozeně radostné z každodenního prožívání.

B. VEDOUcí

<i>1. FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY</i>	
Spánek	Optimální doba spánku pro dospělého člověka se uvádí jako 7–8 hodin ¹⁹ .
Polední klid	Volný čas vedoucích, kdy si mohou volit libovolné činnosti dle zájmu nebo odpočívat. Měl by trvat minimálně jednu hodinu.
Teplota zevního prostředí	Ideální podmínky pro fungování na zotavovací akci byly stanoveny na 18–25 °C, stejně jako u skupiny <i>Členové</i> .
Pohybová aktivita	Minimální doba pohybové aktivity 50 minut a maximální 180 minut.

<i>2. POTŘEBA BEZPEČÍ</i>	
Struktura dne	Všechny vedoucí ví, jak bude probíhat následující den. Ví, co se od nich očekává a jakou mají daný den roli. Řízení dne není chaotické a má svůj řád.
Dodržování pravidel	Všechny vedoucí dodržují smluvená pravidla a normy, jejich činnost odpovídá roli vedoucího. Dbá se na důslednost.

¹⁹ Spánek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A1nek>

<i>3. POTŘEBA SOUNÁLEŽITOSTI</i>	
Začlenění do oddílové rady vedoucích	Každá vedoucí zapadá do kolektivu oddílové rady. Je v ní přijímána, naslouchá se jí.
Přijetí od členů	Každá vedoucí má jistotu, že je členy přirozeně přijata, je respektována a uznávána.
Přátelé	Každá vedoucí si v kolektivu našla bližšího přítele, se nímž pravidelně komunikuje a může se mu svěřit.

<i>4. POTŘEBA UZNÁNÍ</i>	
Pochvala	Vedoucí jsou oceněny za svoji práci ostatními vedoucími, dostávají pravidelně pozitivní zpětnou vazbu.
Úspěch	Vedoucí zažívají úspěch při realizaci svého programu či při jakékoliv jiné činnosti, dostává se jim pozitivních reakcí i od členů.
Respekt	Vedoucí je se svými názory a postoji plně respektována, projevuje se jí patřičná úcta ze strany ostatních vedoucích i členů.

<i>5. POTŘEBA SEBEREALIZACE</i>	
Potřebnost	Vedoucí si uvědomuje svou důležitost ve skupině. Ví, že je její práce a samotná osobnost potřebná a žádaná.
Radost	Vedoucí je přirozeně radostná z nastalých situací. Neprojevují se u ní nepřiměřené stavy smutku či špatné nálady.

6. Realizace výzkumu

Výběr tématu pro výzkum této práce probíhal na základě zkušeností autora a jeho zájmu o analýzu skautské výchovné činnosti. Výzkumník, díky své dlouholeté praxi v tomto výchovném hnutí, vnímal velmi pozitivní vliv skautingu v rozvoji osobnosti a přípravě na budoucí život. Z toho důvodu se jevil jako přínosné zkoumat účinné výchovné metody a proměnné ovlivňující tento proces. Na základě rozhovorů s vedoucím práce byly koncipovány výzkumné otázky a cíle. Proběhlo osmidenní pozorování na skautském letním táboře a následně byly provedeny rozhovory. Získaná data byla analyzována a vizuálně zpracována, následně mohlo dojít k interpretaci výsledků.

V předchozí kapitole byla charakterizována užitá kvalitativní metodologie. Následující text se věnuje realizaci jednotlivých metod. Popíšeme způsob výběru výzkumného vzorku, realizaci sběru a následnou analýzu získaných dat.

6.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Hlavním kritériem výběru vzorku pro výzkumné šetření bylo členství v organizaci Junák – český skaut, z. s. Pro realizaci metody pozorování byly zvoleny skautky vybraného skautského oddílu, které se účastnily letního stanového tábora. Byla tedy použita metoda záměrného výběru přes instituci. V určeném oddíle bylo osmnáct členek ve věku 11–14 let a dvanáct vedoucích ve věku 17–23 let. Výzkumník daný oddíl velmi dobře zná, působil v něm řadu let, a je proto navyklý na způsob jejich práce. To bylo pozitivním předpokladem pro kvalitnější soustředění výzkumníka na žádané detaily pozorování.

Pro realizaci metody rozhovoru bylo stanoveným kritériem výběru respondenta rovněž členství v organizaci Junák – český skaut, z. s., a to po dobu minimálně desíti let. Dalším kritériem výběru byla role vedoucího v jakémkoliv skautském oddílu, tedy určitá zkušenost získaná působením ve skautském hnutí. Záměrným příležitostným výběrem přes instituci byly určeni tři respondenti pro metodu rozhovoru ve věku osmnácti let.

6.2 Sběr dat

Jednou z možností sběru dat byla metody polostrukturovaného rozhovoru. Tématem byly způsoby práce jednotlivých vedoucích s dětmi a mládeží, jejich motivace k práci, chápání

pojmu „problémové chování“. Bylo navrženo několik otázek, podle kterých se výzkumník během rozhovoru tematicky řídil a kladl doplňující dotazy. Získaná data byla následně analyzována pomocí metody tvorby trsů (viz kapitola 7.2).

Kromě metody rozhovoru byla využita i metoda pozorování. Dílčím cílem diplomové práce bylo prozkoumat faktory podmiňující efektivitu skautského výchovného působení. Mezi tyto determinanty lze řadit míru saturace lidských potřeb (viz kapitola 1.3.1). Z tohoto předpokladu byla jako cíl pozorování stanovena analýza naplňování základních lidských potřeb dle Maslowa u vybraných členů organizace Junák – český skaut, z. s.

Pro tento výzkum bylo zvoleno zúčastněné pozorování probíhající přímo v daném prostředí, tedy na letním skautském táboře pro dívky. Jednalo se o systematické pozorování v rozmezí osmi po sobě jdoucích dnů. Pozorovatel se účastnil probíhajících aktivit a sociálních interakcí s cílem objasnit a pochopit kontext daných fenoménů. Záměrem pozorovatele bylo co nejméně zasahovat do běžného a obvyklého dění táborevého programu, a tím zamezit ovlivnění sledovaných jevů. Díky tomu byl výzkumník brán jako přirozená součást dění a přirozenost se nevytrácela ani z chování účastníků.

S využitím principu reduktivní deskripce docházelo k pozorování předem vytyčených oblastí a jejich následnému zaznamenávání do archu (vzor viz Příloha 1). Záznam byl prováděn obvyklou metodou tužka–papír. Pozorovací kategorie byly sestaveny na základě Maslowovy hierarchie lidských potřeb (viz kapitola 1.3.1) a dále rozpracovány do jednotlivých operacionalizovaných pojmů (viz kapitola 5.3). Výskyt jednotlivých jevů výzkumník zaznamenával pomocí písmen S (*saturováno*), nebo N (*nesaturováno*). Jako *saturované* byly označeny ty fenomény, jež naplňovaly charakteristiku operacionalizovaných pojmů. Zatímco označení *nesaturováno* označovalo takové jevy, u nichž docházelo k odchylkám od definic sledovaných pojmů vymezených pro tento výzkum (viz kapitola 5.3).

Miovský (2006) uvádí, že primárním principem je vytvoření určité osnovy složené z obecnějších významových jednotek.

6.3 Analýza dat

Data získaná metodou pozorování byla zanesena do záznamového archu (vzor viz Příloha 1). Jednotlivé údaje byly vizuálně zpracovány pomocí grafického vyjádření do sloupcových a výsečových grafů.

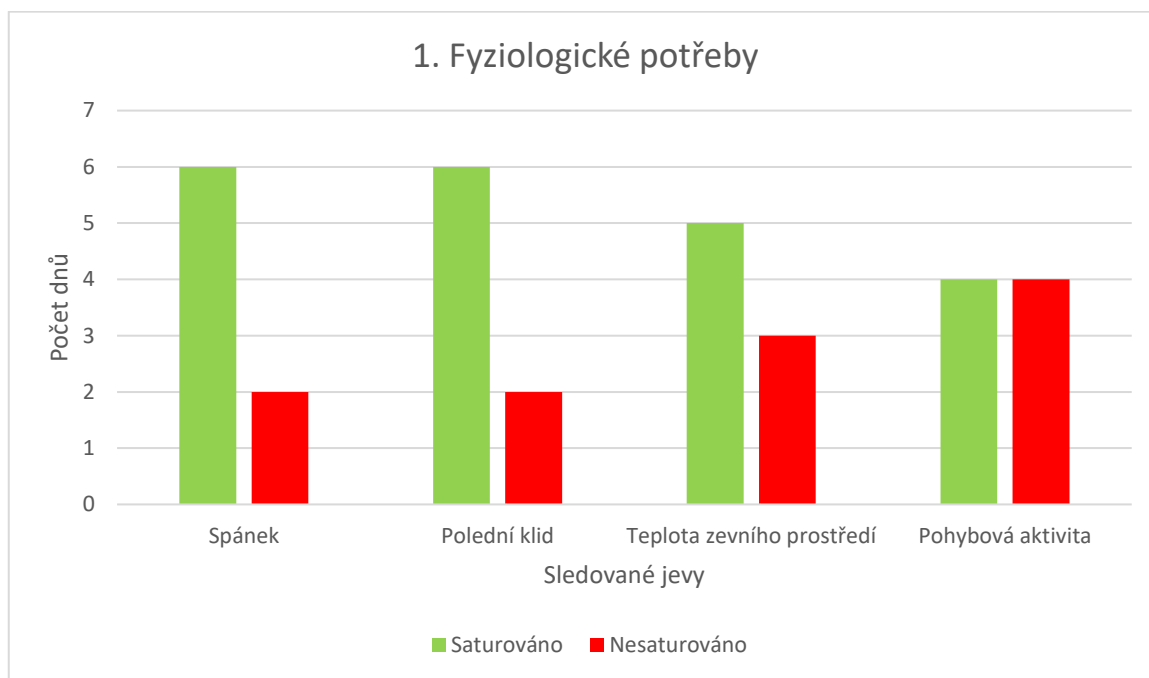
6.3.1 Analýza pozorování pomocí grafického vyjádření

Následující kapitola se věnuje zpracování získaných dat pomocí metody pozorování, a to do sloupcových grafů. Pozorovány byly dvě skupiny účastníků skautského tábora – skupina *Členové* a skupina *Vedoucí*. Nadcházející analýza získaných dat je rozdělena právě podle těchto dvou sledovaných skupin, aby mohla být dále provedena analýza pomocí metody kontrastu a srovnávání mezi těmito skupinami.

6.3.1.1 Pozorovaná skupina – Členové

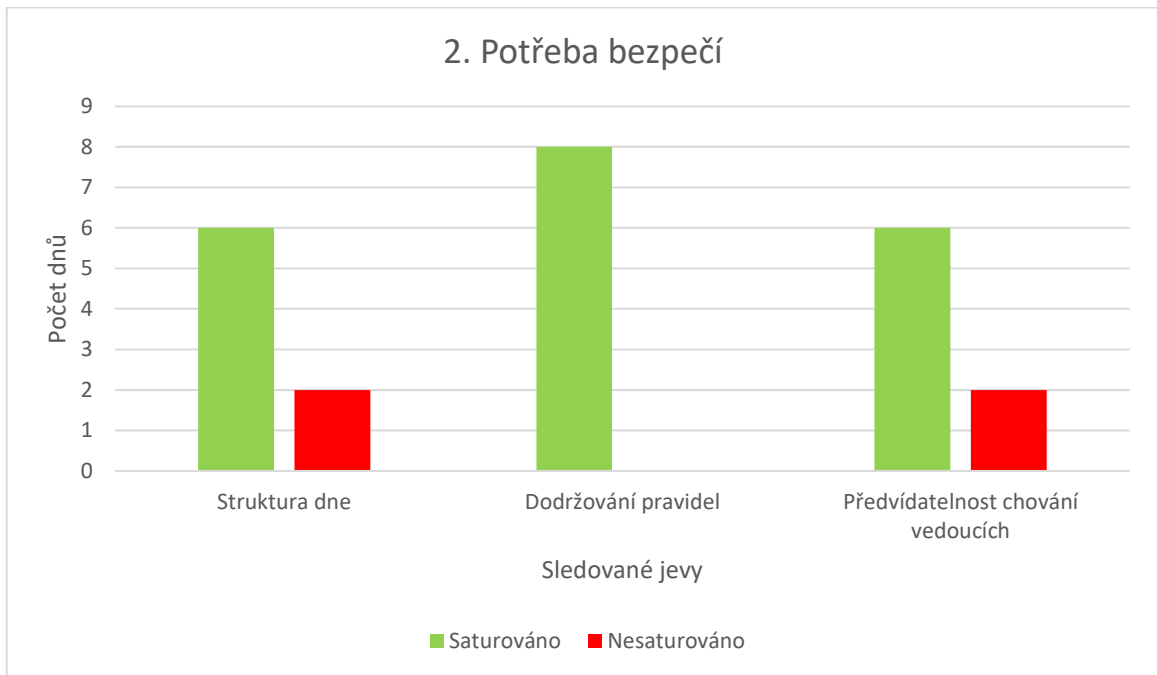
Grafy č. 1 až 5 interpretují data získaná pozorováním členů, tedy skupiny osmnáct dívek ve věku 11–14 let. Znázorňují saturaci sledovaných fenoménů (viz kapitola 5.3), které definují jednotlivé lidské potřeby, v průběhu osmi dnů strávených na skautském stanovém táboře.

Graf č. 1

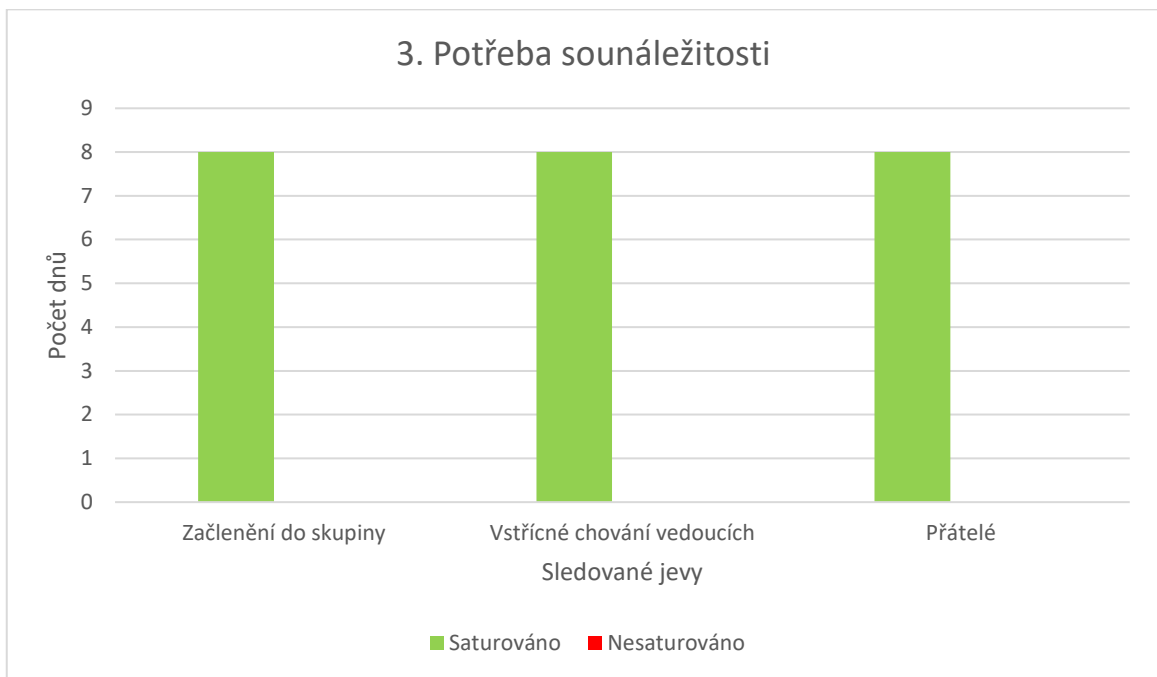
Graf č. 1 dokumentuje počet saturovaných a nesaturovaných dnů z hlediska jednotlivých jevů, definovaných v rámci fyziologických potřeb. Nejlépe uspokojené se jeví kategorie *Spánek* a *Polední klid*, kde byly tyto potřeby saturovány celkem v šesti dnech z osmi. U kategorie *Pohybová aktivita* lze sledovat, že k uspokojení docházelo během čtyř dní, ale během jiných čtyř dní nebyl tento jev přiměřeně respektován.

Graf č. 2

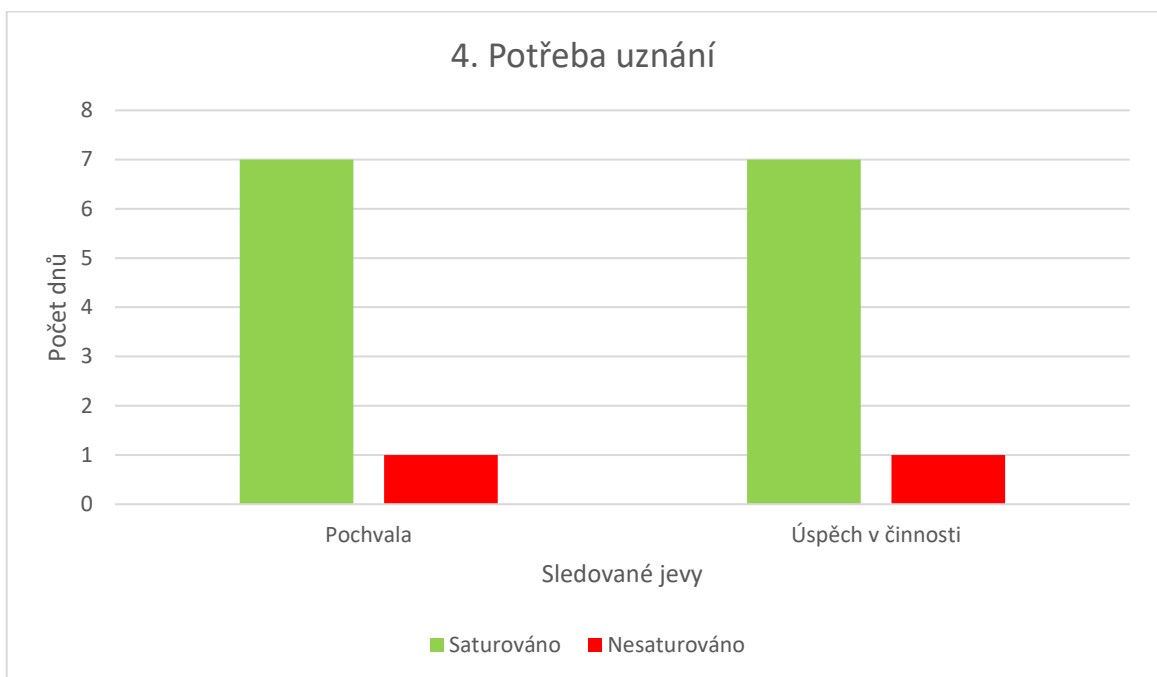
Graf č. 2 podává obraz o saturování potřeby bezpečí. Stav ideální saturace vykresluje kategorie *Dodržování pravidel*, kde došlo k uspokojení tohoto jevu v rámci všech sledovaných dnů. Rovněž ostatní kategorie vykazují dobrou míru uspokojení.

Graf č. 3

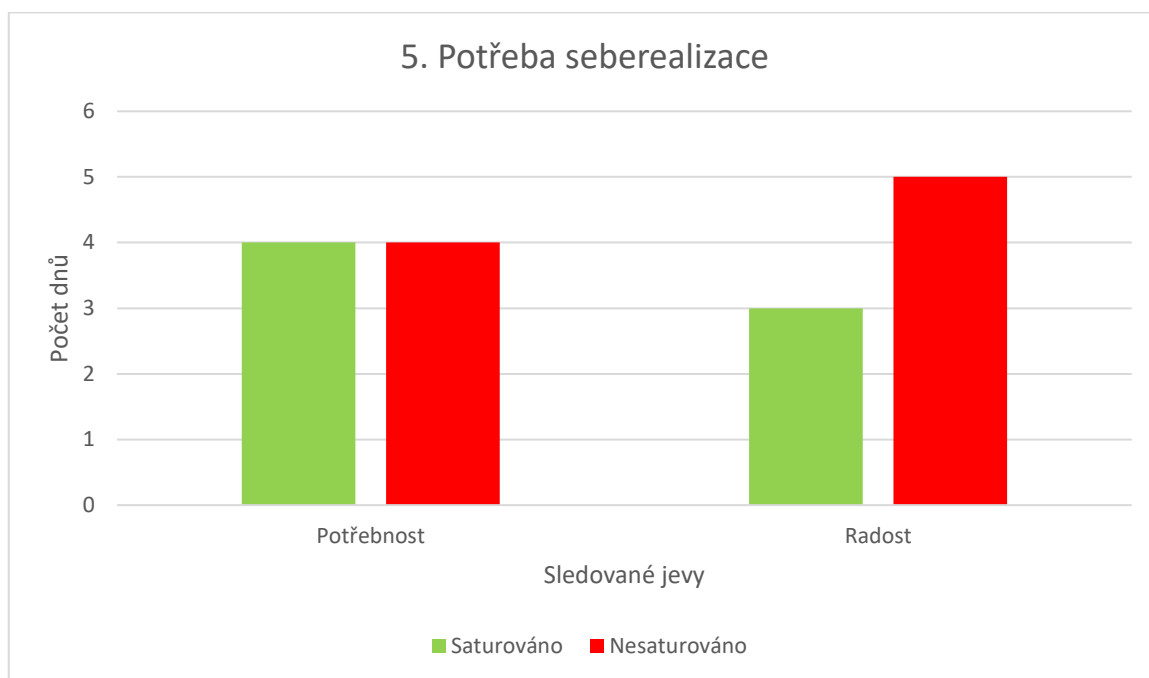
Graf č. 3 ukazuje dokonalé uspokojení sledovaných jevů v rámci potřeby sounáležitosti.

Graf č. 4

Graf č. 4 vyjadřuje, jak byly jednotlivé dny a jevy uspokojovány v rámci potřeby uznání. Kategorie *Úspěch v činnosti* i *Pochvala* byly saturovány v sedmi z pozorovaných osmi dní.

Graf č. 5

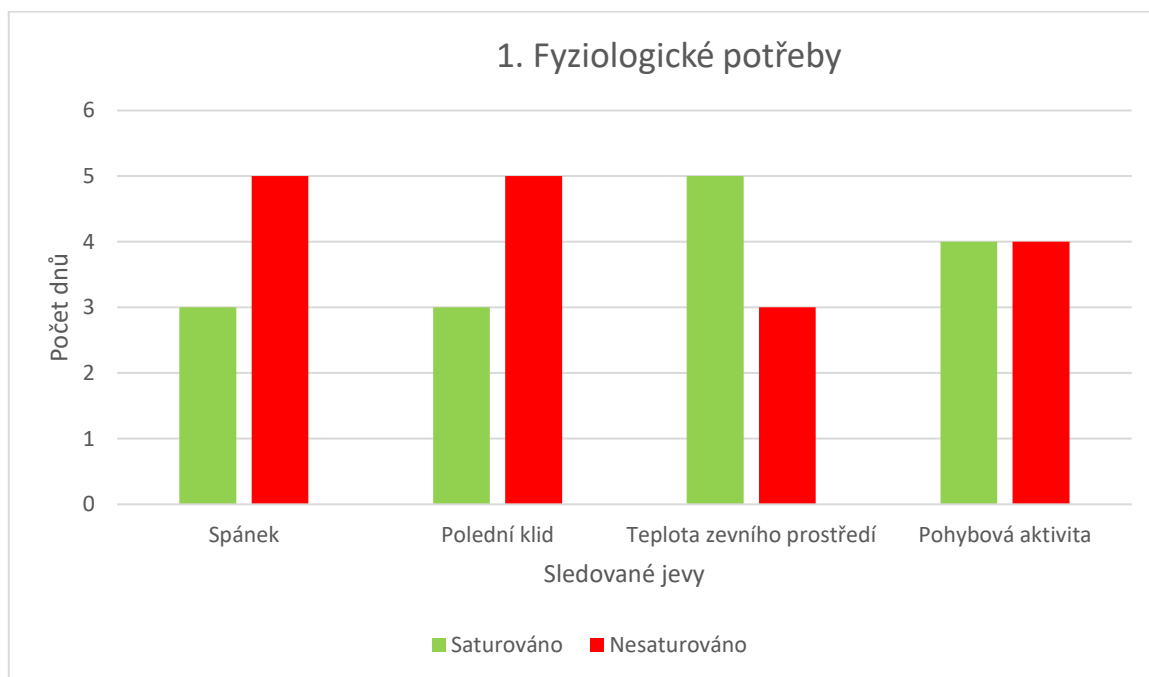

Graf č. 5 ukazuje počet saturovaných a nesaturovaných dní z hlediska pozorovaných jevů definovaných pod potřebou seberealizace. Kategorie *Potřebnost* byla během poloviny sledovaných dní uspokojována a během další poloviny dní neuspokojována. *Radost* byla sledována jako neuspokojená kategorie v počtu pěti dní a uspokojená v počtu tří dní.

6.3.1.2 Pozorovaná skupina – Vedoucí

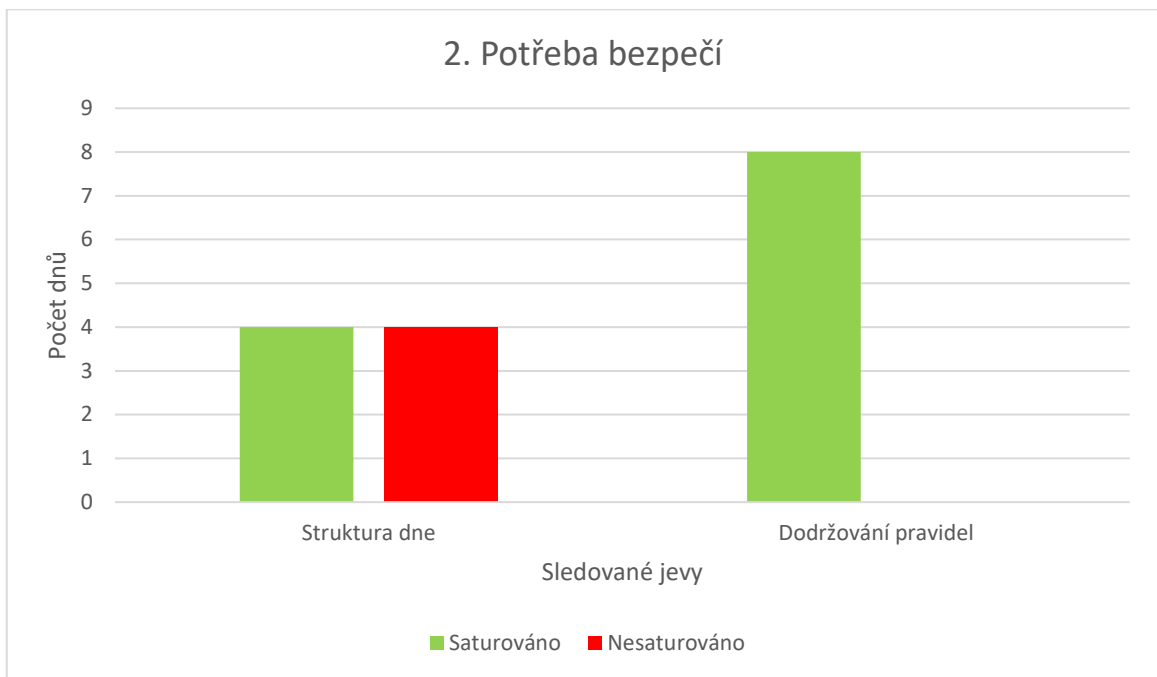
Grafy č. 6 až 10 znázornují údaje získané pozorováním skupiny vedoucích. Jednalo se o skupinu dvanácti vedoucích ve věku 17–23 let. Pomocí těchto grafů je vizuálně znázorněna saturace pozorovaných jevů (viz kapitola 5.3) příslušných lidských potřeb v průběhu osmi dní skautského letního tábora.

Graf č. 6

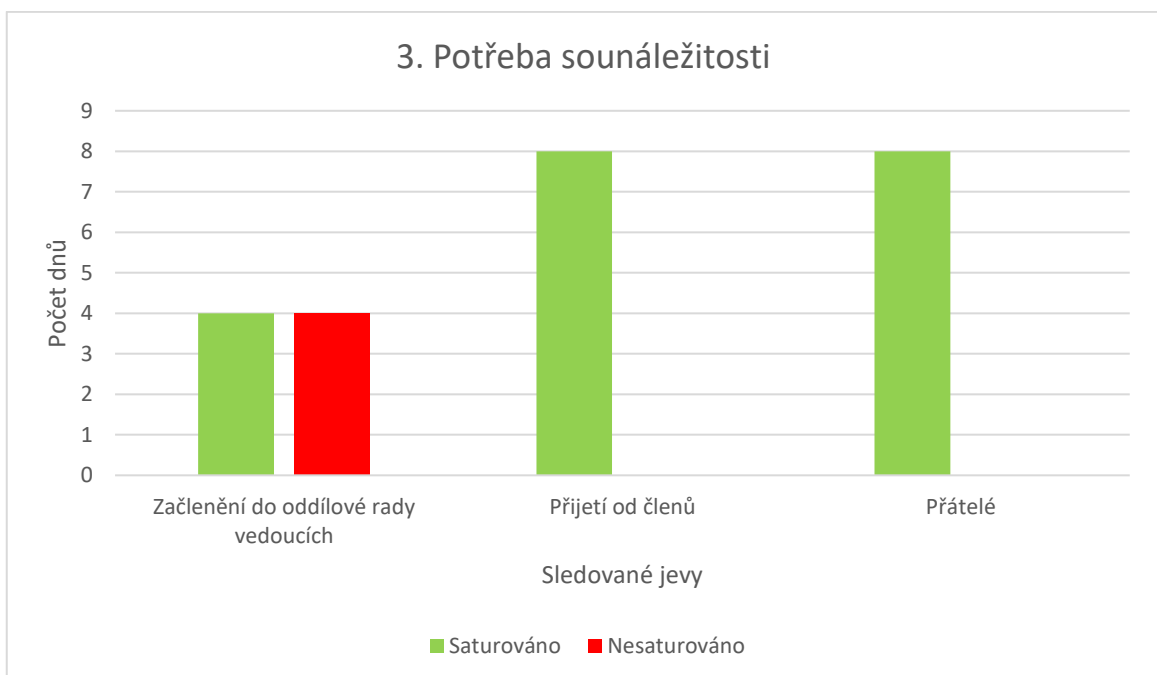
Graf č. 6 zobrazuje naplněnost fyziologických potřeb pozorované skupiny vedoucích. Vyšší počet saturovaných dnů nad počtem nesaturovaných lze pozorovat pouze u kategorie *Teplota zevního prostředí*. *Pohybová aktivita* je v počtu čtyř dnů uspokojována a v počtu dalších čtyř dnů neuspokojována. Nevalné výsledky vykazuje kategorie *Spánku* a *Polední klid*, kde dochází k saturaci během tří dnů z osmi sledovaných.

Graf č. 7

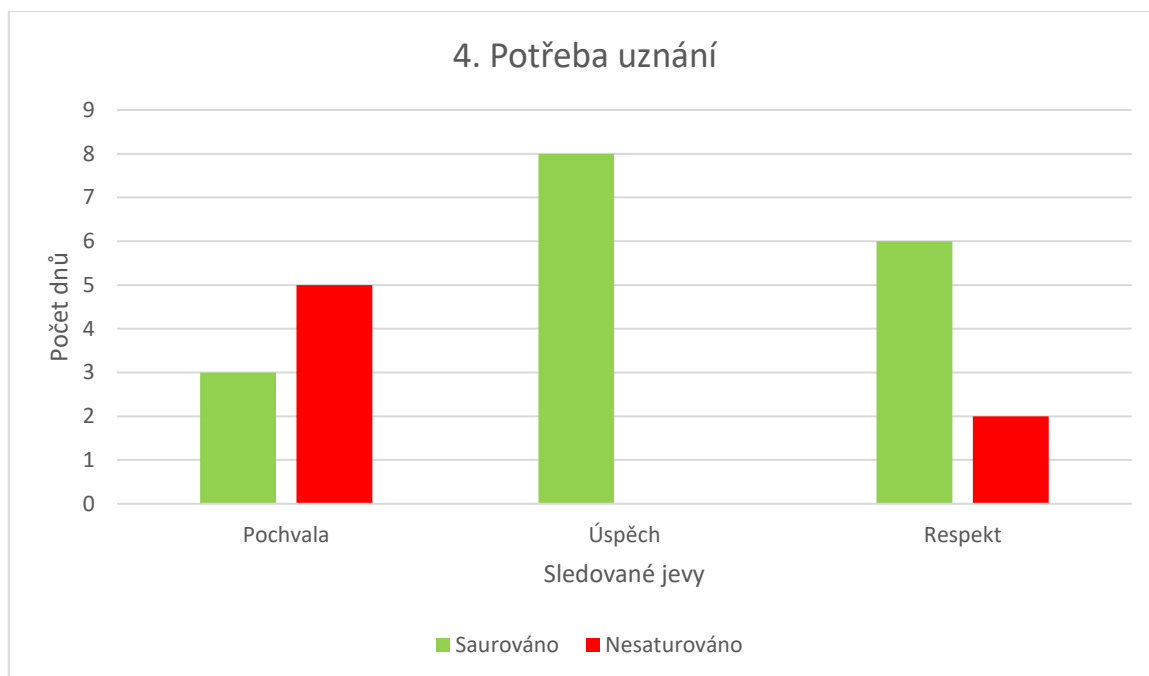
Graf č. 7 se týká uspokojování sledovaných fenoménů, spadajících pod potřebu bezpečí. S výbornými výsledky se prezentuje kategorie *Dodržování pravidel*, kdežto *Struktura dne* je z poloviny pozorovaných dnů saturovaná a z poloviny nesaturovaná.

Graf č. 8

Graf č. 8 je ukazatelem znamenitých výsledků kategorie *Přijetí od členů a Přátelé* v rámci potřeby sounáležitosti. Kategorie *Začlenění do oddílové rady vedoucích* je uspokojována v počtu čtyř dnů z celkových osmi zkoumaných.

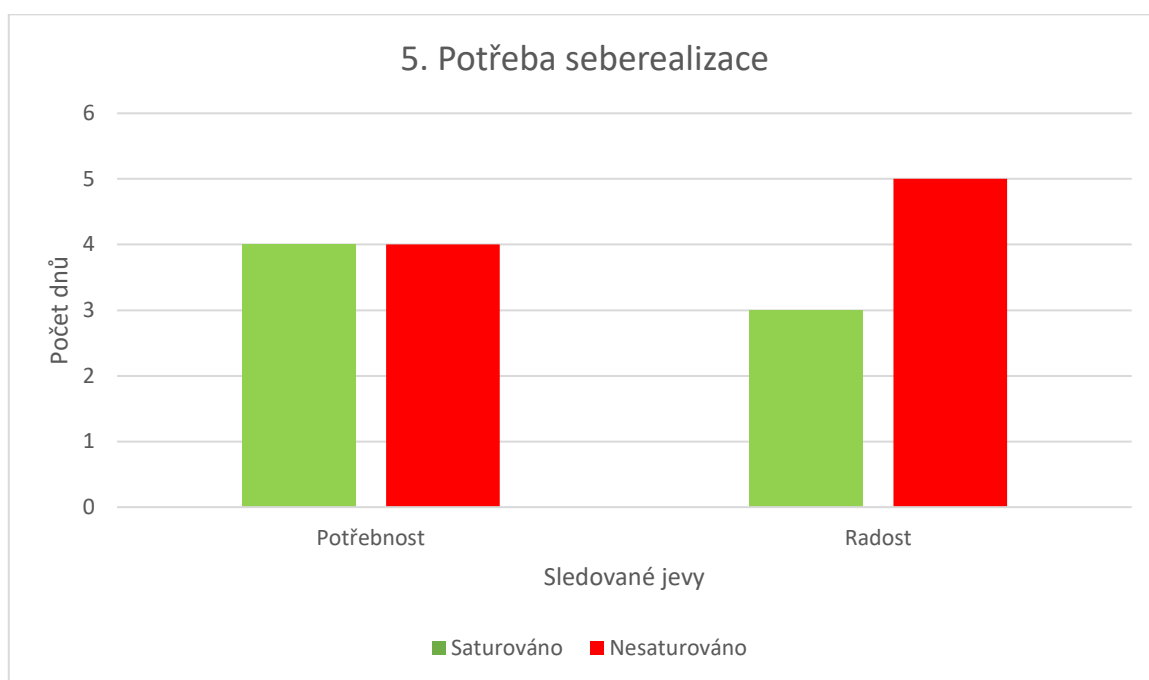
Graf č. 9

Graf č. 9 udává saturaci pozorovaných fenoménů v rámci jednotlivých dní u potřeby uznání. Kategorie *Pochvala* dokazuje nízkou míru uspokojení během sledovaných dnů. Zatímco *Úspěch* je saturován během všech pozorovaných dnů. Kategorie *Respekt* nebyla saturována ve dvou dnech z osmi.

Graf č. 10

Graf č. 10 zobrazuje naplněnost potřeby seberealizace z hlediska výzkumných fenoménů. Sledovaný jev *Radost* byl saturován v počtu tří dnů z celkových osmi a kategorie *Potřebnost* v počtu čtyř dnů z osmi.

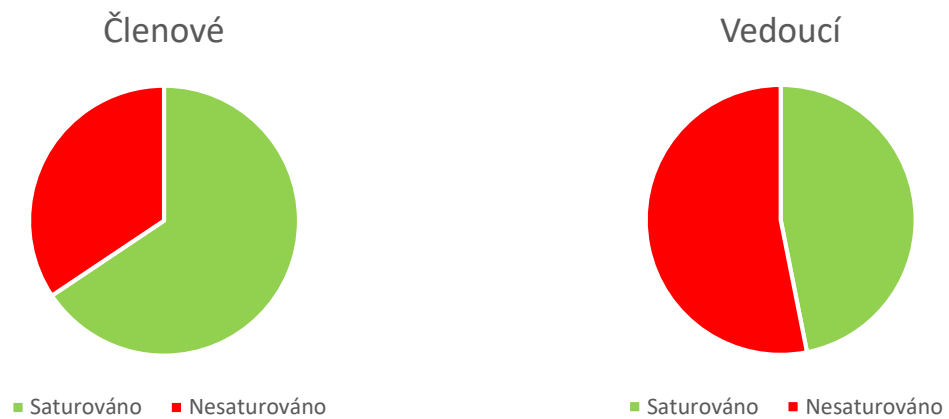
6.3.2 Analýza pozorování pomocí metody kontrastu a srovnávání

Tato kapitola se zabývá analýzou dat získaných pomocí metody pozorování. Navazuje na kapitolu 6.3.1, kde byla data zaznamenávána dle jednotlivých sledovaných jevů. Kapitola pracuje s výšečovými grafy znázorňující celkovou míru saturace jednotlivých lidských potřeb dle Maslowa (viz kapitola 1.3.1) na skautském táboře během zkoumaných osmi dní.

Díličí hodnoty saturace jsou v textu uváděny procentuálně. Tato data jsme získali díky automatickému výpočtu programu Microsoft Word při vložení údajů získaných z pozorování do jednotlivých grafů. Dále analyzujeme nasbíraná data pomocí metody kontrastu a srovnávání, kdy konfrontujeme výsledky dvou sledovaných skupin *Vedoucí* a *Členové*.

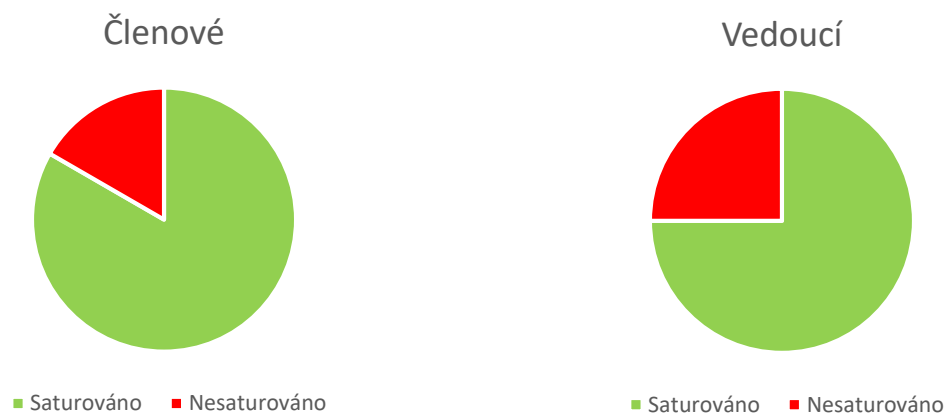
Fyziologické potřeby – Grafy č. 11 a 12 zobrazují míru saturace fyziologických potřeb. U skupiny *Členové* jsou fyziologické potřeby satureovány ze 66 %, kdežto u skupiny *Vedoucí* dochází k saturaci ze 47 %.

Graf č. 11 a 12

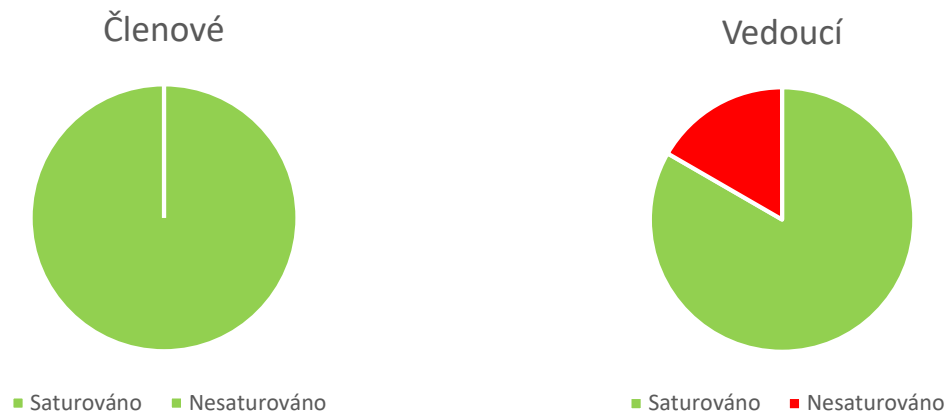
Potřeba bezpečí – Pomocí grafu č. 13 a 14 je zobrazena míra uspokojení potřeby bezpečí u pozorovaných skupin. U skupiny *Členové* chybělo k celkové saturaci 17 % (satureováno z 83 %), u skupiny *Vedoucí* chybělo 25 % (satureováno ze 75 %).

Graf č. 13 a 14

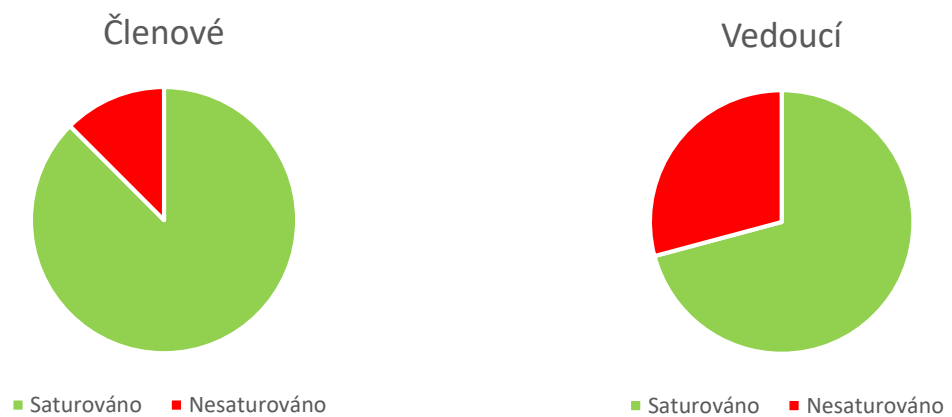
Potřeba sounáležitosti – Grafy č. 15 a 16 uvádí výši uspokojení potřeby sounáležitosti. Skupina *Členové* má tuto potřebu saturovánu na ideálních 100 %. *Vedoucí* k celkové saturaci ztrácí 17 % (uspokojeno 83 %).

Graf č. 15 a 16

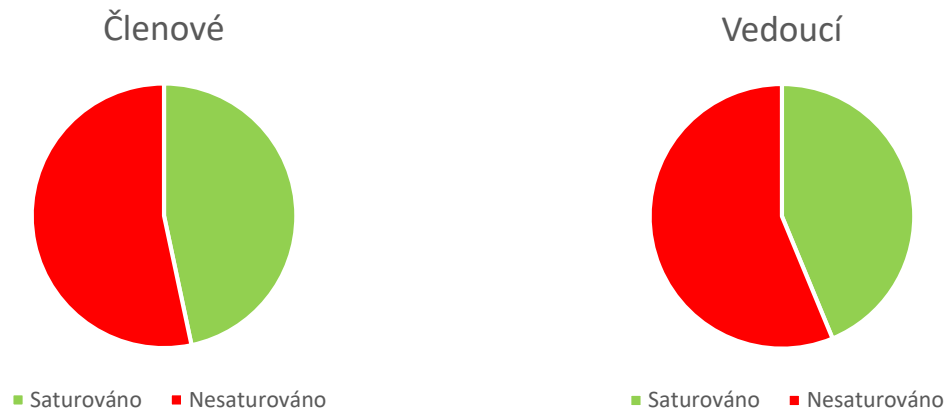
Potřeba uznání – S pomocí grafů č. 17 a 18 lze sledovat úroveň saturace potřeby uznání. U skupiny *Členové* došlo k nasycení z 88 %. U *Vedoucích* je hodnota nasycení 71 %.

Graf č. 17 a 18

Potřeba seberealizace – Poslední dva grafy č. 19 a 20 uvádí nasycení potřeby seberealizace. Skupina *Členové* má tuto potřebu uspokojenu z 47 % a skupina *Vedoucí* z 44 %.

Graf č. 19 a 20

6.3.3 Analýza rozhovorů pomocí metody vytváření trsů

Data získaná pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru byla transkribována z audiozáznamu do psané podoby. Následně byla využita metoda vytváření trsů k analýze těchto údajů. Postupně se konstituovaly jednotlivé trsy založené na zobecněných tématech vyskytujících se ve většině rozhovorů. Zobecněná témata byla formována do generalizovaných otázek, k nimž se přiřadily jednotlivé odpovědi (viz kapitola 7.2). Výzkumník poté definoval z každého tematického trsu dílčí zobecnění.

7. Výsledky výzkumu

Díky analýze získaných dat můžeme v následující kapitole shrnout a charakterizovat získané poznatky. Zkoumání údajů z pozorování nám umožnilo vhlédnout do problematiky saturace základních lidských potřeb na skautském táboře. Výsledky tohoto zkoumání prezentují hodnoty uspokojování potřeb u jednotlivých sledovaných skupin. S pomocí metody kontrastu a srovnávání můžeme definovat rozdíly mezi pozorovanými skupinami a hledat možné souvislosti. Analýza metody rozhovoru nám poskytla možnost vhlédnout do užívaných mechanismů ve skautském výchovném působení.

7.1 Výsledky na základě pozorování

Pomocí metody pozorování jsme se pokusili prozkoumat možné faktory podmiňující efektivitu skautského výchovného působení, tedy zpracovat jeden z dílčích cílů výzkumu. Pro potřeby této práce jsme zvolili jako výchozí podmiňující determinanty základní lidské potřeby dle Maslowa a míru jejich saturace v průběhu skautské činnosti na letním táboře.

7.1.1 Členové

Jednou z pozorovaných skupin byla skupina *Členové*, jejíž výsledky zde uvádíme rozčleněné dle jednotlivých lidských potřeb:

1. **Fyziologické potřeby** – Pozorovaná skupina *Členové* měla fyziologickou potřebu saturevanu ze 66 % (viz graf č. 11). Z této kategorie se daří nejlépe uspokojovat *Spánek* či *Polední klid*. Pozornost si zaslouží fenomén *Pohybová aktivita*, který měl nejhorší výsledky v této kategorii (viz graf č. 1). Lze předpokládat, že ke zkvalitnění podmínek skautského výchovného působení je třeba se zaměřit i na přiměřenost pohybových aktivit. *Vedoucí* by se měli snažit sestavovat skautský program tak, aby odpovídal věku členů a aby byla pohybová zátěž za jeden den přiměřená.
2. **Potřeba bezpečí** – Graf č. 13 dokládá dobré výsledky uspokojování potřeby bezpečí, a to saturací dané potřeby z 83 %. Při skautském působení na táboře se daří dodržovat stanovená pravidla a daný režim (viz graf č. 2). *Členové* mají představu o organizaci dne a vědí, co mohou od svých vedoucích očekávat.

3. **Potřeba sounáležitosti** – Nejlépe naplněnou potřebou se zdá být potřeba sounáležitosti (viz graf č. 15). Zde hraje velkou roli pravděpodobně vrstevnická skupina (viz kapitola 4.4) a vztahy mezi vedoucími a členy. Z těchto údajů můžeme pokládat vztah za významný efektivní činitel skautského výchovného působení.
4. **Potřeba uznání** – Jako druhou nejlépe naplněnou potřebou se jeví potřeba uznání (saturace 88 %; viz graf č. 17). Lze sledovat, že se členové na táboře dočkávají zasloužené pochvaly a je velmi pravděpodobné, že zažijí úspěch v nějaké činnosti díky všestranně zaměřenému programu (viz graf č. 4).
5. **Potřeba seberealizace** – Dle Drapely (viz kapitola 1.3.1) závisí tato potřeba na saturaci předešlých potřeb. Je patrné, že hodnota 44 % (viz graf č. 19) je nejnižší ze všech uvedených. Pokud vycházíme ze jmenované teorie Drapely, je důležité se zaměřit na dostatečné naplnění potřeb nižších, aby na nich mohly stavět potřeby vyšší, včetně potřeby seberealizace.

Z výsledků pozorované skupiny *Členové* je zřejmý význam soustředění se na základní fyziologické potřeby, aby mohlo docházet k efektivnímu skautskému výchovnému působení.

7.1.2 Vedoucí

Výsledky pozorované skupiny *Vedoucí* zde uvedeme rovněž dle jednotlivých lidských potřeb:

1. **Fyziologické potřeby** – Naplněnost fyziologické potřeby u skupiny *Vedoucí* vychází na 47 % (viz graf č. 12). Výsledky sledovaných jevů nejsou velmi příznivé. Na grafu č. 6 lze spatřit výrazné nedostatky při uspokojování *Spánku* či *Poledního klidu*. Jde vidět, že tyto dva fenomény nebyly ve sledovaných dnech dobře podchyceny a skupina *Vedoucích* touto měrou strádala na základních fyziologických potřebách. Péči si zaslouží rovněž jev *Pohybová aktivita*, který je saturován pouze polovinu dní.
2. **Potřeba bezpečí** – Tato potřeba dosáhla saturace ze 75 % (viz graf č. 14). Úspěšně se dařilo uspokojovat fenomén *Dodržování pravidel*, který byl saturován v rámci všech sledovaných dní (viz graf č. 7). *Struktura dne* by si zasloužila u skupiny

Vedoucí více pozornosti. Svědčí o chaotickém uspořádání poloviny sledovaných dnů, kdy vedoucí nevěděla, co se od ní daný den očekává a co nastane.

3. **Potřeba sounáležitosti** – Nejlepších výsledků dosáhla potřeba sounáležitosti s 83 % (viz graf č. 16). Pro dosažení hodnotnějších výsledků by se dalo zaměřit na budování vztahů v rámci oddílové rady vedoucích, na jejich skupinové dynamice, vzájemnému respektování a přijetí (viz graf č. 8).
4. **Potřeba uznání** – V rámci potřeby uznání bylo dosaženo výsledku 71 % saturace (viz graf č. 18). V grafu č. 9 lze sledovat ideální uspokojování sledovaného fenoménu *Úspěch*, kdy vedoucí dostávali pozitivní zpětnou vazbu od skupiny *Členů*. Více pozornosti by si zasloužil jev *Pochvala*, který svědčí o nedostatečném uznání ze strany ostatních vedoucích.
5. **Potřeba seberealizace** – Na grafu č. 20 lze pozorovat saturaci potřeby seberealizace, která se ustálila na hodnotě 44 %. Tedy má nejnižší míru saturace ze všech uvedených potřeb.

U skupiny *Vedoucí* lze spatřovat významné deficity v oblasti *Spánku* a *Poledního klidu*, tedy celkového nedostatku v odpočinku vedoucích. Nedokonalosti v těchto oblastech výrazně ovlivňují saturaci fyziologických potřeb. Toto se může projevovat v míře uspokojení ostatních lidských potřeb a dále v efektivitě výchovného působení.

7.1.3 Výsledky metody kontrastu a srovnávání

Z dat získaných pozorováním dvou cílových skupin (*Členové* a *Vedoucí*) byly sestaveny výšečové grafy vypovídající o míře saturace jednotlivých lidských potřeb při skautském výchovném působení vyjádřené procentuálně. Výsledné grafy pozorovaných skupin byly využity pro realizaci metody kontrastu a srovnávání.

V následujících tabulkách je uvedena výsledná míra saturace jednotlivých lidských potřeb dle Maslowa u každé z pozorovaných skupin:

Tab. 2 – Míra saturace fyziologických potřeb

1. Fyziologické potřeby	
Členové	Vedoucí
66 %	47 %

Tabulka 2 vychází z grafů č. 11 a 12. Fyziologické potřeby stojí jako základní kámen Maslowovy pyramidy lidských potřeb (viz obr. 1). Vycházíme z předpokladu, že saturace potřeb vyšších závisí na dostatečné nasycenosti této základní potřeby (viz kapitola 1.3.1). Uvedené výsledky nám z tohoto důvodu nevyznívají příliš uspokojivě. Pro zvýšení efektivity preventivně výchovného působení je zapotřebí se zaměřit na bazální potřeby člověka. Až po dostatečné saturaci této potřeby lze očekávat pozitivní cestu k seberozvoji.

Tab. 3 – Míra saturace potřeby bezpečí

2. Potřeba bezpečí	
Členové	Vedoucí
83 %	75 %

Data tabulky 3 pramení z grafů č. 13 a 14. Na rozdíl od fyziologických potřeb se potřeba bezpečí jeví jako výrazně lépe saturovaná u obou sledovaných skupin. Takové výsledky jsou pravděpodobně zásluhou důsledného dodržování stanovených pravidel (viz graf č.2 a č.7), organizace, řádu a režimu ve skautském výchovném působení (viz kapitola 7.2). Tyto využívané prostředky tedy zaručují účastníkům tábora jistou předvídatelnost v dění a zproštění se od chaosu a nejistot (viz kapitola 1.3.3).

Tab. 4 – Míra saturace potřeby sounáležitosti

3. Potřeba sounáležitosti	
Členové	Vedoucí
100 %	83 %

Tabulka 4 vznikla z dat grafů č. 15 a 16. Lze ji považovat za nejlépe saturovanou potřebu při skautském působení. U skupiny *Členové* dosahuje nejvyšších možných hodnot. Lze

vyvozovat, že tak vysoká míra naplněnosti potřeby sounáležitosti vychází z výhod prostředí, které skautské hnutí poskytuje. Z vývojové psychologie se dozvídáme o důležitosti existence vrstevnických skupin a vztahů v období adolescence a pubescence (viz kapitola 4.4). Skautská činnost probíhá právě v takových vrstevnických skupinách, které lze považovat za zdravé sociální společenství se společnými morálními hodnotami a principy (viz kapitola 3.1.2).

Tab. 5 – Míra saturace potřeby uznání

4. Potřeba uznání	
Členové	Vedoucí
88 %	71 %

Tabulka 5 vychází z grafů č. 17 a 18. Podle Polínka (2015) se jedná o potřebu, která je velmi často neuspokojená u jedinců s projevy rizikového chování. S vyjádřením úcty a respektu se příliš neseškávají (viz kapitola 1.3.1). Výsledky této potřeby tedy svědčí o efektivnosti preventivně skautského výchovného působení před rizikovými projevy chování. Je viditelná vysoká míra saturace potřeby uznání díky dostatku pochvalných slov z úst vedoucího vůči členům, možnosti zakoušení různých forem úspěchu a vzájemnému respektu ve skautingu (viz graf č. 4 a 9).

Tab. 6 – Míra saturace potřeby seberealizace

5. Potřeba seberealizace	
Členové	Vedoucí
47 %	44 %

Tabulka 6 zobrazuje hodnoty grafu č. 19 a 20. Tato potřeba je velmi individuální a závisí na mnoha determinantech (viz kapitola 1.3). Můžeme předpokládat, že výše uvedené hodnoty potřeby seberealizace závisí na uspokojování potřeb předešlých. Výslednou hodnotu saturace potřeby seberealizace lze tedy ovlivnit dostatečnou saturací potřeb nižších.

Je otázkou, jak vysoká hodnota uspokojení jednotlivých potřeb je dostatečná pro optimální rozvoj osobnosti a možné efektivní výchovné působení. Vycházíme z předpokladu, že efektivnost skautského výchovného působení závisí na vhodně vytvořených podmínkách pro takové působení – tedy na míře saturace jednotlivých lidských potřeb (viz kapitola 1.3). Čím

více jsou jednotlivé potřeby uspokojeny, tím vyšší je pravděpodobnost efektivnosti skautského preventivně výchovného působení.

Díky výsledkům pozorování můžeme potvrdit pozitivní vliv skautské činnosti na uspokojování potřeby sounáležitosti, bezpečí a uznání. Skautská činnost má tedy možnosti k tvorbě vhodných podmínek pro preventivně výchovnou činnost.

Nedostatky shledáváme převážně v nejzákladnější, fyziologické, potřebě. Ta je přitom východiskem pro saturaci potřeb vyšších, proto je důležité se přednostně soustředit na plnění bazálních nedostatků.

Ze všech výše uvedených údajů vyplývá, že míra saturace lidských potřeb skupiny *Vedoucí* je vždy nižší než u skupiny *Členové*. Příčinou může být vědomí pocitu zodpovědnosti za naplňování skautského poslání, za vytváření podmínek pro všestranný rozvoj účastníků skautského hnutí (viz kapitola 3.2). I pod tíhou této odpovědnosti by ovšem vedoucí neměl zapomínat na sebe samého, na své vlastní potřeby a vlastní seberozvoj. Je důležitým prostředníkem skautského výchovného hnutí a závisí na něm efektivnost skautské činnosti, tedy i vytváření vhodných podmínek pro preventivně výchovné působení. Tato efektivnost spočívá v motivaci a hybné síle chování vedoucího, jež vyplývají ze základních lidských potřeb (viz kapitola 1.3.1).

7.2 Výsledky na základě rozhovoru

S využitím metody vytváření trsů jsme sestavili dílčí kategorie, konstituované na základě témat objevujících se ve většině rozhovorů. Tyto kategorie jsou uvedeny v podobě zobecněných otázek a následně přiřazených odpovědí:

Co je náplní tvé činnosti jako vedoucího ve skautském oddíle? Co s dětmi děláš?

R1: Pomocí her se je snažím něčemu naučit nebo je nějak rozvíjet. Třeba když má skupinka problém se spoluprací, tak na to zkusím přizpůsobit hru. Někdy hru vybírám i podle toho, aby to děcka bavilo, pro zábavu.

R2: S těmi dětmi byly důležité pohybové aktivity, protože jsou hrozně živé, tak jsme vybírali takové, kde vybijí svoji energii za celý den.

R3: Hrajeme různé hry a snažíme se je nějakým způsobem rozvíjet. Já se snažím, aby to bylo rozmanité, aby tam vždycky bylo od všeho něco.

Generalizace: Všichni dotazovaní uvádí jako svou primární činnost skautského působení aplikaci různorodých aktivit a her. Ty jsou pro ně prostředkem osobnostního rozvoje. Snaží se přizpůsobovat výběr aktivit přiměřeně potřebám dětí a většinou je aplikují s předem určeným záměrem. Snaží se o rozmanitou, všestrannou orientaci.

Co se od tebe jako od vedoucího očekává?

R1: Zodpovědnost, kamarádkost a poctivost. Že děcka něčemu naučíme, že je třeba vezmeme ven, že je dostaneme od počítačů a od sezení u mobilů a že je naučíme se zabavit i jiným způsobem. Že je budeme nějak rozvíjet.

R3: Že dětem zajistíme bezpečnost, že jim budu nějakým vzorem a že se budou ve skautu cítit dobře a budou dál všestranně rozvíjet svoji osobnost.

Generalizace: Dle dotazovaných je role vedoucího chápána jako role osobnosti, která může mít určitý vliv na dítě. Měla by využívat vhodně zvolených prostředků pro pozitivní skautské působení, například respektovat společenské morální zásady, zajišťovat bezpečnost dětí, působit jako pozitivní a motivační vzor a být aktivním činitelem při podněcování všestranného osobnostního rozvoje dítěte.

Kdy máš na členy největší vliv?

R1: Myslím si, že když s nimi mám navázaný ten kamarádký vztah a snažím se jim předat to, co sama umím. Nebo když vidí, že se snažím dodržovat to, co po nich chci. Jakože myslím si, že největší vliv má ta samotná osobnost člověka.

Generalizace: Respondent spatřuje největší vliv vedoucího právě ve své osobnosti. V tom, jak on sám dokáže respektovat a dodržovat stanovené zásady, jak dokáže využít vztahu k dítěti jako prostředku rozvoje.

Jak bys popsal vztah mezi vedoucím a členem? Jakým způsobem se dá budovat?

R1: Potkávat se pravidelně, potkávat se s nimi často. Také mít aktivní přístup, že za nimi musím někdy sama přijít a zajímat se, že musím být já ta první, která začíná.

R2: Já jsem s nimi měl přátelské vztahy, snažil jsem se s nimi bavit jako se sobě rovnými. Přišlo mi, že je to nejlepší způsob, jak člena nějak modelovat. U mě bylo důležité, že jsem každého člena, který přišel na schůzku, pozdravil. Je podstatné se ho třeba zeptat, jak bylo

ve škole, jak se má, co se stalo za ten týden a tak dále. Taky je důležité, že se vidíme každý týden.

Generalizace: Vztah mezi skautským vedoucím a členem je převážně přátelského charakteru. Takový přístup je dle dotazovaných chápán jako efektivní při formativním působení na dítě. Při budování takového vztahu se jeví jako významné pravidelné setkávání a kontakt. Rovněž zmiňují přínos aktivního přístupu vedoucího při vytváření jednotlivých vztahů.

Jak rozumíš pojmu „problémové chování“?

R1: Tak představím si pod tím dítě, které neposlechne to, co mu řeknu nebo tím opovrhne.

R2: To jsou děti, které mají tendenci se chovat nějak jinak, a proto se k nim musí tím pádem i jinak přistupovat. Ale pokud si to dokážeme uvědomit, tak se to jejich problémové chování dá zmenšit na minimum, podle mě.

R3: No představím se, že mi třeba někdo uteče ze schůzky, z tábora, nebo že by řádil a dělal nepořádek. To jsou věci, se kterými bych si asi nevěděla rady, kdyby se mi to stalo. Třeba kdyby mi tam děti dotáhly návykové látky nebo něco takového.

Generalizace: Přístup jednotlivých respondentů k problémovému chování je velmi rozmanitý a pozoruhodný. Většina z dotazovaných si pod tímto pojmem představí dítě nerespektující určitá pravidla a hranice. Jeden z dotazovaných připouští svou neznalost možných postupů při práci s takovým dítětem. Kdežto další dotazovaný vnímá daný jev jako modifikovatelnou jinakost.

Jak se ve skautu pracuje s pravidly, režimem? K čemu je to dobré?

R1: Třeba časový harmonogram na táboře. Takhle my i členky víme, co kdy přijde, a to nám všem dává mantinely, co můžeme a nemůžeme. U pravidel se snažíme, aby si je děti utvořily samy. Ony pak ví, že jsme to nenadiktovali my, ale že si to řekly samy společně, že by to tak chtěly. A to je pro ně lepší motivace.

R2: Já si myslím, že pokud nejsou pevně daná pravidla, tak to dítě je pak zmatené, co může a co nemůže. Potom si víc dovoluje a je to takové složité. Pravidla pomůžou tomu, aby všichni věděli, co mají dělat.

R3: Tak máme pravidlo, že když zvedneme ruku, tak že mají být děti potichu. Je důležité být schopný dodržovat pravidla, protože se jim to bude potom v životě hodit. Ve spolupráci ve škole a v práci.

Generalizace: Dle dotazovaných jsou pravidla a režim vnímána jako efektivní prostředek k orientaci v čase i prostředí. Díky nim pocítují dítě i vedoucí určitou jistotu a ví, co můžou očekávat. Schopnost práce ve stanoveném režimu a s určitými pravidly může být pozitivním faktorem pro budoucí život.

Jedním z dílčích cílů výzkumu byla analýza využívaných prostředků ve skautském výchovném působení. Na základě výše uvedených trsů a metody kvalifikovaného odhadu jednotlivých respondentů lze mezi tyto využívané prostředky řadit vztah mezi skautským vedoucím a členem, hru, případně pravidla a režim či osobnost vedoucího. Tyto nástroje jsou využívány k všestrannému rozvoji jedince.

7.3 Preventivní potenciál ve skautingu

Ve Stanovách spolku Junák – český skaut, z. s.²⁰ je definováno preventivní působení před různými druhy sociálně-patologických jevů jako jeden z předmětů činnosti spolku (viz kapitola 3). Na základě výsledků výzkumného šetření lze konstatovat přítomnost preventivního potenciálu ve skautském výchovném působení. Efektivnost takového preventivního působení závisí na mnoha faktorech, jednou z těchto determinant je naplněnost základních lidských potřeb dle Maslowa. Tento podmiňující faktor je zapotřebí v rámci skautské činnosti sledovat a věnovat mu dostatečnou pozornost, pokud je v našem zájmu navýšení účinnosti výchovného působení. Zmíněný činitel je nezbytné pozorovat u cílové skupiny skautského výchovného působení (tedy členů), avšak v rovnocenné míře i u vedoucích jakožto prostředníků v tomto hnutí.

Skautská činnost ve své podstatě splňuje zásady efektivní primární prevence (viz kapitola 1.2.1) využitím svých stanovených metod, principů, zásad a vhodných prostředků (viz kapitola 3). Jako velmi účinná metoda skautského výchovného programu se jeví družina. Provozování činnosti v malých a stabilních vrstevnických skupinách zajišťuje kvalitní nasycení potřeby bezpečí a zejména potřeby sounáležitosti (viz tabulka 4). Díky této

---

²⁰ Junák – český skaut, z. s.: *Stanovy spolku* [online]. Litomyšl, 2014 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <https://krizovatka.skaut.cz/dokumenty/file/114-stanovy-junaka-podepsane?autologin=1>

organizaci dochází mimo jiné i k upevňování vazeb mezi členy a vedoucími, čehož může být využito jako velmi efektivního výchovného nástroje (viz kapitola 3.3.1). Totožně hodnotné je využití hry jako prostředku harmonického rozvoje osobnosti (viz kapitola 3.3.2).

7.3.1 Metodická doporučení k posílení preventivního potenciálu na skautských táborech

V následujícím textu uvedeme metodická doporučení pro skautské vedoucí vycházející z poznatků získaných ve výzkumném šetření. Jsme si vědomi, že v rámci výzkumu bylo provedeno pozorování jen jednoho vzorku (tedy jednoho skautského oddílu), proto uvádíme tato metodická doporučení jako možné návrhy za účelem navýšení efektivity výchovné činnosti. Poznatky výzkumného šetření nám ukazují určitý směr, kterým je vhodné se ubírat. Tato doporučení lze využít při přípravě nastávajících vedoucích ke zvýšení preventivního potenciálu skautského výchovného programu.

7.3.1.1 Metodická doporučení pro práci s členy

- Člen potřebuje **dostatek prostoru** pro odpočinek, své zájmy. Dopřej mu jej v dostatečné míře, a to i na úkor pečlivě připraveného programu.
- Člen má rád **pohyb**. Ale pouze v přiměřené míře a v závislosti na počasí. Zkus pružně reagovat na případné změny počasí vhodnou aktivitou a stavěj program pomocí různorodých činností (nejen pohybových).
- Člen potřebuje **vědět**, co ho čeká. Napětí je vhodné jako motivace, ale jen občas.
- Člen má rád **pravidla a režim**. I když to tak někdy nevypadá. Dodává mu to pocit bezpečí a lépe se orientuje. Proto dbej na jejich dodržování.
- Člen prahne po **přijetí** ostatními. Pokus se jej přijmout se všemi pozitivními i negativními vlastnostmi jako plnohodnotného člověka a dej mu své přijetí najevo.
- Člen touží po **přátelské atmosféře**. Buď jejím základním stavebním prvkem a k dobré atmosféře veď i svou družinu.
- Člen si přeje slyšet **pochvalu a uznání**. Věř, že i když jsou to pouhá slova, mají velkou váhu. Chval zaslouženě a chval často.
- Člen by byl rád **respektován**. Naslouchej jeho názorům, buď trpělivý a věnuj mu svůj čas.

- Člen potřebuje zažívat **úspěch**. Vytvářej různorodý program tak, aby mohl časem uspět každý.

7.3.1.2 Metodická doporučení pro vedoucí

- Nezapomeň, že hra není cíl, ale **prostředek**.
- Nezapomeň, že **nejsi superman**. Máš své chyby jako všichni ostatní, neboj se je přiznat a pracuj na nich.
- Nezapomeň, že jsi taky jen člověk a **máš své potřeby**. Respektuj je. Věnuj čas dostatečnému spánku a odpočinku.
- Nezapomeň, že **jsi vzorem**. Jednej tak, jak chceš, aby jednali tví členové.
- Nezapomeň, že i pro tebe platí stanovená **pravidla a režim**. Dodržuj je.
- Nezapomeň na skautské výchovné ideály. Prezentuj je svým chováním.
- Nezapomeň, že máš k dispozici spoustu výchovných **nástrojů**. Neboj se je využívat všechny.
- Nezapomeň, že i ty **se stále učíš**. Nech se inspirovat zkušeností ostatních vedoucích a zpětnou vazbou od členů.
- Nezapomeň se dívat na každé dítě **objektivně**, bez předsudků.
- Nezapomeň se **pochválit** za dobře vykonanou práci. Často chval i ostatní vedoucí.
- Nezapomeň, že jsi schopný působit na **atmosféru** družiny. Buď pozitivní. Členové tě následují.

8. Diskuze

Téma, kterým se zabývá tato diplomová práce, je velmi specifické. Pro jeho zpracování jsme využili kvalitativní podoby výzkumu. Naší snahou bylo pohlížet na stanovenou problematiku v celé její šíři a komplexních souvislostech, což by výzkum kvantitativního charakteru neumožňoval. Kvalitativní metodologie tedy vyhovuje potřebám a cílům této práce.

Vybrané téma pokládáme za nové v určitém slova smyslu. Nenalezli jsme takovou práci, která by se zabývala tématem skautingu z hlediska jeho možného preventivně výchovného potenciálu a jistou návazností skautského výchovného procesu na uspokojování základních lidských potřeb dle Maslowa. Ovšem jistou spojitost můžeme nalézt v práci Schneiderové (1997), kde se na základě dotazníkového šetření mezi učiteli potvrzuje kladný vliv skautského působení na vývoj dítěte. Autorka považuje skautské prostředí za vhodné k preventivně výchovnému působení, což koresponduje s poznatky této práce.

Hlavní zvolenou metodou byla metoda pozorování, která umožnila detailně vhlédnout do sledované problematiky, pochopit jednotlivé vazby fenoménů v celé šíři a plném kontextu. Výhodu aplikace této metody jsme spatřovali ve zkušenostech pozorovatele s tímto prostředím a sledovanými skupinami, tedy s jeho kvalifikovaným odhadem (viz kapitola 5.2.2.3). Badatel se mohl soustředit na zkoumané jevy, byl navyklý na režim a chod takového tábora a sledované jedince důvěrně znal. Díky tomu nenarušoval přirozený chod prostředí, pozorování probíhalo skrytě a výzkumník mohl lépe porozumět případným neverbálním projevům chování pozorovaných jedinců. Musíme rovněž připustit možnou ztrátu nezávislosti a objektivního nadhledu nad sledovanými fenomény, jelikož je sám badatel zažíval na vlastní kůži.

Pro potřeby pozorování byl před začátkem výzkumu zhotoven záznamový arch, který vycházel z Maslowovy teorie nasycenosti základních lidských potřeb. Ty byly dále specifikovány do detailnějších pojmů, jimiž se dané potřeby daly charakterizovat v rámci realizace skautského stanového tábora. Tyto operacionalizované pojmy vznikly na základě výzkumníkových zkušeností a znalostí daného prostředí a Maslowovy teorie. Stanovil si definice jednotlivých pojmů a tyto fenomény následně pozoroval v terénu. Přiznáváme, že podoba zpracování Maslowových potřeb je značně subjektivní a nemusí vypovídat o reálné saturaci jednotlivých potřeb. Rovněž je zapotřebí zmínit obtížnost

soustavného osmidenního pozorování, kdy se badatel snažil nepřetržitě zachycovat jednotlivé jevy v každodenní činnosti, které se aktivně účastnil. Vlivem mnoha faktorů působících na osobu pozorovatele mohlo dojít ke ztrátě významných dat či zkreslení jednotlivých situací.

Pro pozorování byl zvolen skautský stanový tábor, jímž skauti završují celoroční činnost. Jsme si vědomi toho, že se zabýváme pouze výsekem činnosti této organizace a nevěnujeme se jejich celoroční práci. Tyto tábory jsou skautskými vedoucími chápány jako nejintenzivnější část výchovné činnosti z hlediska společně stráveného času, tedy mají největší výchovný potenciál. Celková délka tábora byla sedmnáct dní. Pro pozorování bylo zpočátku vymezeno prvních deset dní tábora. Později jsme rozpoznali nevýhody sledování prvních dní tábora. Účastníci se potřebovali adaptovat na nové prostředí a tím byla získaná data velmi zkreslená. Z toho důvodu vycházíme z údajů získaných ve zbývajících osmi dnech.

Pozorování, jako hlavní výzkumná metoda, bylo doplněno o získávání dat pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Interview nám umožnilo vhlédnout do sledované problematiky očima těch, kteří s ní mají značné a letité zkušenosti. Přiznáváme, že prostředí k realizaci rozhovoru nebylo vždy příznivé. Jeden účastník rozhovoru se při realizaci zmínil o únavě a druhý účastník byl viditelně nervózní. Celé interview mohlo být ovlivněno zmíněnými proměnnými, současně také nezkušeností badatele s realizací takové metody.

Výběr vzorku pro obě výše zmíněné metody získávání dat závisel převážně na výzkumníkových kontaktech v rámci vybraného skautského střediska. Pro validitu výsledků z výzkumné části je zapotřebí zmínit duchovní rozměr střediska, tedy jeho napojení na dění v římsko-katolické farnosti. Lze očekávat, že při výběru jiného střediska bez náboženského zaměření by mohly být výsledky naplněnosti lidských potřeb mírně nebo zcela rozdílné. Srovnání činnosti těchto dvou typů skautských středisek by mohlo být zajímavým podnětem pro další výzkumné zkoumání, jehož výsledky by byly jistě přínosné pro hlubší poznání skautské výchovné činnosti a jejího možného preventivního potenciálu.

Pro metodu pozorování byl vybrán oddíl skautek, tedy dívek v období pubescence a jejich vedoucích v období adolescence. Výzkumník získal v tomto oddíle cenné zkušenosti vyplývající z mnohaleté praxe aktivního působení. Rovněž velmi dobře znal jednotlivé

účastníky pozorování a přirozeně do kolektivu zapadal, čímž nenarušoval jeho přirozený chod a mohl realizovat skryté pozorování.

Pro metodu rozhovoru byly vybráni tři aktivní činovníci skautského střediska. Kritériem výběru vedoucího bylo minimálně desetileté zapojení do skautské činnosti. Tím se předpokládala určitá zkušenost se skautskými výchovnými metodami, principy a zásadami. Výzkumník dotazované také dobře znal, což mohlo jistým způsobem ovlivnit účastníky interview. Klademe si otázku, zda jsou rozhovory tří participantů vypovídající a zda z nich lze vyvozovat generalizující závěry. Odpovědí může být vědomí toho, že rozhovor byl zvolen jako doplňující metoda a že si neklademe za cíl kvantifikaci dat.

Slabinou výzkumu může být specifický výběr vzorku, tedy participantů z jednoho skautského střediska. Tento postup může být nevýhodný pro následné zobecňování.

Analýza získaných dat ve výzkumu byla prováděna jednou osobou, tedy výzkumníkem, s čímž souvisí pravděpodobná subjektivní zkreslenost výsledků. Tato nedokonalost v analýze dat by mohla být napravena konzultací s dalším zkušeným odborníkem v této oblasti, s nímž by bylo vhodné provést přesvědčivější interpretaci dat.

Naše výsledky poukazují na významnou roli skautingu ve vytváření vhodného sociálního prostředí pro efektivní výchovné působení a pro rozvoj osobností jednotlivých členů. Toto pozitivum je důsledkem budování zdravých vrstevnických skupin, které v tomto prostředí vznikají. Nesmíme však zapomínat na řadu proměnných, jež na tuto efektivitu mají významný vliv. Pozitivní výsledky preventivně výchovného působení v prostředí skautingu se dají předpokládat při správném dodržování skautských zásad a principů, při náležitě připravenosti vedoucích pro skautskou činnost a při důsledné kooperaci skautských činovníků mezi sebou i ve vztahů k rodičům dětí.

Předmětem dalších výzkumů by mohly být potenciální proměnné, ovlivňující skautské výchovné působení. Užitečný by byl i výzkum zabývající se preventivním potenciálem skautského výchovného působení během celoroční skautské činnosti, kdy se družiny setkávají pravidelně jednou týdně a nemají takové časové možnosti na intenzivní výchovné působení jako na letním táboře, na němž byl prováděn tento výzkum. V neposlední řadě by byl vhodný výzkum rozšiřující získané poznatky pomocí výběru vzorku jiné věkové kategorie. Za účelem možného zobecnění získaných poznatků bychom navrhovali studii

kvantitativního charakteru, jež by obsahovala obsáhlejší výzkumný vzorek. Lze využít dotazníkového šetření k získání konkrétních dat od skautských vedoucích, členů, případně i rodičů dětí.

Závěr

V této diplomové práci jsme se zabývali skautskou výchovnou činností a jejím možným potenciálem pro efektivní primární prevenci rizikového a problémového chování.

V teoretické části jsme se zabývali samotnou prevencí, její klasifikací, zásadami efektivní primární prevence a následně i hledáním souvislostí mezi efektivním preventivním působením a saturací základních lidských potřeb podle Maslowovy teorie. Zmínili jsme důležitost hierarchie jednotlivých potřeb z hlediska nasycování. Poté bylo definováno rizikové a problémové chování a charakterizovány jednotlivé typy rizikového chování, tedy šikana, záškoláctví, zneužívání návykových látek, negativní působení sekt a poruchy příjmu potravy.

Nedílnou součástí byla i kapitola o skautingu, v níž byla definována skautská výchova s jednotlivými myšlenkovými zdroji, metodami, cíli, principy a zásadami skautského hnutí. Stěžejní byla rovněž část textu o roli vůdce, tedy skautského činovníka, na němž závisí kvalita výchovného působení. Na základě poznatků získaných v polostrukturovaném rozhovoru jsme se zmínili o užívaných mechanismech skautské výchovy, tedy o vzájemném vztahu mezi vůdcem a členem a o významu hry. V závislosti na výběru výzkumného vzorku do praktické části výzkumu jsme považovali za nezbytné charakterizovat vybrané vzorky pomocí vývojové psychologie, zabývali jsme se tedy osobností v období pubescence a adolescence a jejími potřebami.

Následovala empirická část práce, v níž jsme prezentovali výzkum využívající kvalitativní metodologii. Zkoumali jsme jednotlivé proměnné ve formě lidských potřeb definovaných dle Maslowa, které mohou ovlivňovat skautské výchovné působení. Také jsme se zabývali pohledem skautských činovníků na zkoumanou problematiku, zjišťovali jsme výchovné mechanismy, jež ve své skautské činnosti využívají.

Zjistili jsme, že skautské prostředí může mít preventivní potenciál, jelikož splňuje zásady efektivní primární prevence. U pubescentů hraje v této problematice významnou roli vrstevnická skupina a vzájemné vztahy. To jsou zásadní činitelé pro rozvoj osobnosti daného jedince, konkrétně pubescenta. Efektivita preventivního působení ve skautingu závisí převážně na osobnosti vůdce, na programu, jež vytváří, na metodách a prostředcích, které využívá, na jeho motivacích a osvojených zkušenostech či znalostech o skautském hnutí.

Pro navýšení pravděpodobnosti efektivity preventivního působení je potřeba se zaměřit na důkladnou přípravu vedoucích a klást důraz i na jejich základní potřeby.

Seznam pramenů a literatury

BADEN-POWELL OF GILWELL, Robert, Miloš ZAPLETAL, Michaela ČAKRTOVÁ a Jiří NAVRÁTIL. *Na pomoc skautským vůdcům* [online]. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 2006 [cit. 2020-04-26]. ISSN 1210-9827.

BRICHOVÁ, Marie. Polední klid: Co dělají děti, když mají volno. *Skauting: dvouměsíčník pro skautskou výchovu* [online]. 2015, 53(3), 16-17 [cit. 2020-05-11].

Dostupné z: <https://casopisy.skaut.cz/skauting/695#p16>

BŘICHÁČEK, Václav. *Čekatelská zkouška: metodika, bezpečnost, zdravotní péče [...]*. 2. opr. a dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. ISBN 80-861-0969-0.

BŘICHÁČEK, Václav. *Poselství skautské výchovy*. 2. Praha: Junák – český skaut, 2017. ISBN 978-80-7501-113-8.

ČAČKA, Otto. *Psychologie imaginativní výchovy a vzdělávání s příklady aplikace*. Brno: Doplněk, c1999. ISBN 80-723-9034-1.

ČESKO. § 8 odst. 1 vyhlášky č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-106#p8-1>

ČESKO. § 8 odst. 2 vyhlášky č. 106/2001 Sb., Ministerstva zdravotnictví o hygienických požadavcích na zotavovací akce pro děti. In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010-2020 [cit. 2. 5. 2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-106#p8-2>

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. ISBN 978-80-244-2642-6.

DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-505-9.

HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.

- HUTYROVÁ, Miluše, Michal RŮŽIČKA a Jan SPĚVÁČEK. *Prevence rizikového a problémového chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3725-5.
- KIRCHNER, Jiří. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2562-5.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7014-3.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Vyd. 2., upr. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8747-7.
- MASLOW, Abraham Harold a Hana ANTONÍNOVÁ. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.
- MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-245-4215-8.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-717-8226-2.
- Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních*. In: Praha: MŠMT, 2016, č.j. MSMT-21149/2016.
- MIOVSKÝ, M. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. 2. Praha: Sdružení SCAN; Centrum adiktologie – Psychiatrická klinika; 1. LF UK v Praze; VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-392-1.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
- MUŽÍK, Vladislav, Hana ŠERÁKOVÁ a Hana JANOŠKOVÁ. *Abeceda pohybové aktivity dětí: Multimediální elektronický výukový materiál* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2019 [cit. 2020-05-02]. ISBN 978-80-210-9405-5. Dostupné z: <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js19/abeceda/web/index.html>

Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2019 – 2027. In: Praha: MŠMT, 2019. Dostupné také z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strategie-a-koncepce-ap-msmt>

PLHÁKOVÁ, Alena. *Dějiny psychologie.* Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-0871-3.

POLÍNEK, Martin Dominik a Zdeňka POLÍNKOVÁ. *Rozvoj žáka s jinakostí na ZUŠ: (předcházení problémům).* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5056-8.

POLÍNEK, Martin Dominik. *Tvořivost (nejen) jako prevence rizikového chování: expresivně-formativní potenciál základního uměleckého vzdělávání.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4842-8.

PUGNEROVÁ, Michaela. *Psychologie: pro studenty pedagogických oborů.* Praha: Grada, 2019. Pedagogika (Grada). ISBN ISBN:978-80-271-0532-8.

Působení vysokých teplot na organismus. In: *WikiSkripta: projekt 1. lékařské fakulty a Univerzity Karlovy, příspěvek UK k výukovým zdrojům sítě lékařských fakult MEFANET* [online]. [cit. 2020-05-02]. ISSN 1804-6517. Dostupné z: https://www.wikiskripta.eu/w/P%C5%AFsoben%C3%AD_vysok%C3%BDch_teplot_na_organismus

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů.* Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SCHNEIDEROVÁ, Zdeňka. *Cesty sociální prevence.* Praha, 1997. Diplomová práce.

JABOK Vyšší sociálně pedagogická a teologická škola v Praze. Vedoucí práce Jan Dočkal.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství.* Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

Spánek. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-05-02]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Sp%C3%A1nek>

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-858-3460-X.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

TITMANOVÁ, Michaela. *Prevence rizikového chování: praktická příručka pro práci se třídou*. Praha: Univerzita Karlova, 2019. ISBN 978-80-7603-034-3.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZAJÍC, Jiří. *Myšlenkové základy skautingu*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Junák – svaz skautů a skautek ČR, 2001. Vůdcovská zkouška. ISBN 80-861-0973-9.

Seznam obrázků, tabulek a příloh:

Seznam obrázků:

Obr. 1 Maslowova pyramida základních potřeb (Polínek, 2015, s. 68)

Seznam tabulek:

Tab. 1 Rozbor cílů skautingu pro výchovu k občanství (Baden-Powell, 2006, s. 16)

Tab. 2 Míra saturace fyziologických potřeb

Tab. 3 Míra saturace potřeby bezpečí

Tab. 4 Míra saturace potřeby sounáležitosti

Tab. 5 Míra saturace potřeby uznání

Tab. 6 Míra saturace potřeby seberealizace

Seznam příloh:

Příloha 1: Vzor záznamového archu pro realizaci pozorování

Seznam grafů:

- Graf č. 1** Členové – Saturace pozorovaných fenoménů fyziologických potřeb
- Graf č. 2** Členové – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby bezpečí
- Graf č. 3** Členové – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby sounáležitosti
- Graf č. 4** Členové – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby uznání
- Graf č. 5** Členové – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby seberealizace
- Graf č. 6** Vedoucí – Saturace pozorovaných fenoménů fyziologických potřeb
- Graf č. 7** Vedoucí – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby bezpečí
- Graf č. 8** Vedoucí – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby sounáležitosti
- Graf č. 9** Vedoucí – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby uznání
- Graf č. 10** Vedoucí – Saturace pozorovaných fenoménů potřeby seberealizace
- Graf č. 11** Členové – Míra saturace fyziologických potřeb
- Graf č. 12** Vedoucí – Míra saturace fyziologických potřeb
- Graf č. 13** Členové – Míra saturace potřeby bezpečí
- Graf č. 14** Vedoucí – Míra saturace potřeby bezpečí
- Graf č. 15** Členové – Míra saturace potřeby sounáležitosti
- Graf č. 16** Vedoucí – Míra saturace potřeby sounáležitosti
- Graf č. 17** Členové – Míra saturace potřeby uznání
- Graf č. 18** Vedoucí – Míra saturace potřeby uznání
- Graf č. 19** Členové – Míra saturace potřeby seberealizace
- Graf č. 20** Vedoucí – Míra saturace potřeby seberealizace

Příloha 1 – Vzor záznamového archu pro realizaci pozorování

1. FYZIOLOGICKÉ POTŘEBY								
ČLENOVÉ	23.7.	24.7.	25.7.	26.7.	27.7.	28.7.	29.7.	30.7.
Spánek	S	N	S	S	N	S	S	S
Polední klid	S	S	S	N	S	S	S	N
Teplota zevního prostředí	S	S	N	N	N	S	S	S
Pohybová aktivita	N	S	N	S	N	N	S	S

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Veronika Schneiderová
Ústav:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Martin Dominik Polínek, Ph.D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Problémové chování v rámci skautingu
Název v angličtině:	Behavior problems in scouting
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na skautské výchovné působení s možným preventivním potenciálem vzhledem ke vzniku rizikového a problémového chování. Analyzuje efektivnost výchovného působení ve vztahu k naplňování základních lidských potřeb dle Maslowovy teorie. Zkoumá výchovné mechanismy užívané ve skautské činnosti. V závěru práce jsou uvedena dílčí metodická doporučení, především pro skautské činovníky.
Klíčová slova:	Problémové chování, skauting, základní lidské potřeby, prevence, saturace.
Anotace v angličtině:	This diploma thesis focuses on the educational influence of scouting activities and its possible challenging behavior prevention. It analyses the efficacy of educational influence, which is related to meeting basic human needs. This diploma thesis also studies educational methods used by the scouts and finally, it proposes methodical suggestions especially intended for scout leaders.
Klíčová slova v angličtině:	Challenging behavior, scouting, meeting basic human needs, prevention.
Rozsah práce:	83 stran
Jazyk práce:	český